Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 15 СЕНТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 111 (7614). ★ Мах 3 кеп.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА

ТIадоагIача шера чуэцаргболча хьувкъама тIатеIIа лард йоллаш ба хIанз Малгобекски района «Малгобекский» совхоза кхаш леладераш.

Гурахьа дIаювргйолча культурашта лаьтта кийчдара, боахама керттера агронома Долтмурзиев Мувсас кулгал а деш, лаьрххIа отряд вIашагIъеллай. Цунна юкъейоагIа К-700 марках кхоъ, Т-150, ДТ-75 — ворхI трактор.

Деррига а ши эзар гектар лаьтта да аха дезаш. Цунах хIанзле гурахьа юв культура дIаера нийс бIаь гектар кийчдаьд. Кхо бIаь гектар тIа индустриальни технологех кхеергья ялата культураш. Эша удобренеш тайса хьаьн а даь, дIадера из кийча да хIанз.

Лаьтта оахача механизаторашта юкъе геттара дика къахьег Умаров Махьмада, Энгиноев Iалихана, Халухаев Мовле. Шишша болха норма ца еш ди дIадахийтац цар. Социалистически яхье хьалха ба уж. Царел дукха тIехьабисац цар новкъостий а. Задани кхоачаш ца еш цхьаккха а вац.

ЙоагIа йоакхо ю дIадера эша ги кийчдара а. ТIадаларга диллача суперэлитнии элитнии долаш хIанзле 150 тонн кIа денад Краснодарски краера. Цул совгIа шоллагIча классага дIакхоачадеш кийчдаьд шоаш кхедаь 180 тонн мукха ги а. Вешта эшаш кхы а 70 тонн да из. Укх деношка Краснодарски краера хьатIадахьаргдолаш да эша ялат.

Мукха ги цхьоалагIча класса боарамга дIакхоачаде гIерташ боахк совхоза къахьегамхой. Шин сменагIа болх беш я из гIулакх чакхдаккха новкъостал деш, ялат цIендеш, докъадеш йола ЗАВ-25 яха агрегат.

Х. МАГОМЕТОВ.

КЕРТТЕРА ТЕРКАМ — СОЦИАЛЬНИ ДЕШАШТА

М. С. Горбачева Красноярски края къахьегамхошца хинна вIашагIкхетараш

КРАСНОЯРСК, 12 сентябрь. КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев Красноярске кхаьчача хьалхарча миноташка денз дIадоладелар цун сибирякашцара вIашагIкхетараш. Перестройка гIулакхех лаьца гуччахьара а критически а къамаьл хилар. Тайп-тайпарча къахьегама коллективай викалаша, городе бахача наха парте никъ хьаллоацаш къамаьлаш дора. Юртбоахама даькъера, промышленностера, социальни сферера къоастаянза йола проблемаш а хьехайора.

Атта хиннадац карара шу Енисея берда йистошка. Кхо бутт гаргга йолча хана каст-каста дийлхача догIаша бердел тIехъухийтар лоамашкарен шаьрачарен доагIа хиш, «тIанк» аьнна хьалъйинзаяр Саяно-Шушенскии Красноярскии ГЭС-ий водохранилищаш, эггара новкъагIдар, — кхаь кIира тIехьадаьккхар хьувкъам чуэцалга. Лаьттага кхаччалца горабахар беркатах хьалбизза бола ялата ка, цудухьа хIанз кхаш леладераш хIара дика денача сахьатах бизза пайда эца гIерташ къахьегаш ба.

Цудухьа тамаш е езаш хIама дац, Саянашкара денз Ледовити океанага кхаччалца уллача Iалаьмате йоккхача края дукхача йинза яргйоацача йоакхонашта юкъе красноярцашца хиннача хьалхарча вIашагIкхетаре белгалъяьхараш ахархой йоакхонаш хилар.

Маьхк — доллача хIаман корта, цхьабакъда, из дукха хилар, дикача хаоттамах а доацаш, ахархочун быт тоаярах тийша да. Из тийша да цун вахара хьалех, из лелаш волча наькъех. Из бакъдолга хIанз кхетаде болабенаб сибарегIен лаьтта. Цох лаьца къамаьл хул Красноярске бодача новкъа уллача Емельяново яхача поселке, юртбоахама района йоккхача центре бахача нахаца лоацца вIашагIкхетар долча хана.

ХIанз цхьанне а машар бетигац чуIе фусамаш, школаш, больницаш. берий бешамаш тоъаш ца хиларца. Мела, чIоагIа мела чакхйоал перестройка социальни сфере, йоах сибирякаша.

М. С. Горбачев. Укх тIеххьарча пхийтта шера край дегIаахара тохкам беш, аз зийра, паччахьалкхен ахча укхаза дукха дIадахалга. Духхьал юрта гIулакхашта а доацаш. масала, шун районни центре санна, Iаламан ганзаш сихха караерзаеча моттигашка а. Массанахьа а социальни дегIаахар тIехьадусаш да. Из хилийта йиш яц. Цхьан даькъе укхаза краевой органий бехк ба: цар, оалаш ма хиллара, боъконца оарц даьккхадац. Бехке я центр а, планови органаш а. министерстваш а. Уж сихбелар мощносташ эксплуатаце дIаяла, де дезар даьд ала. отчет яла, цхьабакъда, фу дергда цу мощностех, уж караерзае саг ца хилча? Из керттера дош да. Цудухьа оттадаьд вай наха баха фусамаш хьалъяра гIулакх 2000 шу хьатIакхоачаш къоастадара дош. ХIанз йоккхий льготаш еннай, дукккача шерашта кредит а йолаш, кооперативни гIишлош хьалъяра, индивидуальни цIенош дара. Наха раьза хинна тIайийцар из гIулакх.

Сибирякаш М С. Горбачев варга хьежаш бар. Городa улицашкен майдашкен балха ди чакхдаьнначул тIехьагIа арабаьлар эзараш красноярцаш. Къаьстта дукха нах ба центре — Революце цIерагIча майдан тIа. Царех хIаравар Генеральни секретараца эггара лоархIамегIдолчох къамаьл де догдоахаш ва.

— Со — перестройка мугIарера болхло ва, — аьлар ТАСС корреспонденташка «Крастяжмаш» яхача объединене слесара К. Буткос. — Са партийни стаж дIайолаеннай 1988 шера июне, XIX ЕррнгСоюзни партконференци гаргагIертача хана. Фуд хIанз къахьегача сага дагадоаллар? Йоккха юкъ йоал дешан гIулакхан юкъе. Сов дукха дувц хувцамаш де деза яхаш, хIаьта гIулакх дIадоладешше — хьахоз: сов чIоагIа гIертад шо, кIантий, хир ма хоададелаш. Масала, болхлой инициативагIа вIашагIъелла тха дикала пост госприемко чакхъялийта эксковаторий оатхалаш хьаечара брак соцае гIертар, цу ханна администраце бирса оаз хьахезар: шоашта тIадоацар леладу оаш. ХIаьта оаха-м дукха хьатIаийцад тхоашта — завода доал бе деллад, тхоай предприяте дай хила лов тхона. Тхона хетачогIа, Генеральни секеретара хьаллоацаргда тха гIулакх.

— Со — хургйола целлюлозно-каьхата производства экономист я, — юкъейоагIа къамаьла Сибирски технологически института кхоалагIча курса студентка Л. Волосова. — Ха хьатIакхаьчай сибирякашта хьаькъал долашагIа хила, края ганзаш йоаелга соцаде. Фуд тахан хулаш латтар? Тха лесосекашкен цехашкен пайдане продукци арахецара боарам еча заготовкашка хьежача кхоалагIа дакъа мара бац. Хоадабаьча кхаь хенах шиъ тайге бус. ХIаьта вай-м къаьхат тоъац яхаш Iокадаш ма дий. Дикача дас санна рузкъа лорадар — из да-кх хIанз дефиците дар.

— Отраслен территорен хьашташта юкъера йолаш йола диспропорци я садуар, — йоах КПСС Ленински РК хьалхарча секретара В. Ревкуца. — Хьажал, мичахьа кхоачаду гIулакх коллективай вахарера социальни дешаш къоастадар тIехьадоахача министерствай практико: масала, Красноярски целлюлозно-каьхата комбинате чубаха фусамаш эшача наьха аргIа кIезиг ца яларал совгIа, кхы а йоккхагIа хул. СССР Минлеспром мела я цIенош хьалдара. Цох хьаухулар — нах предприятера дIабувл. Из бахьан долаш комбинато планаш кхоачашйиц, долче, ший болхлошта цIенош хьалдара рузкъа хургдац предприятега. Шод хиннаб. Мишта хьабоастаргба из?

Центра гарга ме кхоач, дукхагIа нах Iайнаб перекресткашкен скверашкен. Балха ди чакхдаьнначул тIехьагIа эзараш красноярцаш баьхкаб Революце цIерагIча майдан тIа. Укхаза М. С. Горбачева В. И. Ленина памятника юхе зизаш дехкар. Иштта Генеральни секретара зизаш дехкар Советски Iаьдал бахьан лаьттача къовсаме шоай вахар дIаденначар сийна оттадаьча памятника йисте Даим йоагача цIера юхе.

Михаил Сергеевича къамаьл ду майдан тIа баьхкача цхьаболча нахаца. ХIанз керттердар, йоах цо, шо вай политикахи хIанз хьахулаш латтача кулгалхоехи тешаш хилар да. Вахаро, перестройко тешам хилара дош а оттаду. Из тешам латта беза из политика вай халача наькъаца яьккхалга кхетадара а наьха дIадехараши цар вахара хьалаши теркалдара а кIийлен тIа. ДIахьажал, мел чоалхане дийрзад гIулакх, вай из политика дIайолаьча хана денз. Обществе де дезар фуд ха ловш а воай мохк, цун лазараш довзар духьа. кхетабе гIерташ а вай митингаш еча хана вай дерригаш а чIоагIа хьинаре дар. Из лоархIаме а эшаш а этап яр. ТIаккха кердаяр дIайолаелар. ХIанз хIаранех хьокхалу политика. Шовзткъен итт процент экономика ах шера хозрасчетагIа болх беш хиннай. Реформа шоай моттиге дIаоттаю министерстваш, Госплан. Цо вай а воай моттиге дIаоттаду. ЧIоагIа лов вайна хало йолча, гIулакх дика дIа ца додача сихха команда яла. Цхьабакъда, наха-м балха керда хьалаш карадерзаде, шоай бокъонаши лоархIами бовза аьттув бала беза. ХIаьта из гIулакх хала дIадода. ХьагучогIа, дукха кадраш а фу де деза шоашта хьалхадаккхарга дIаIемай. Ерригача трибунаш тIара, къаьстта перестройка хьалхара этапаш йолча хана, кхайкадора: бокъонаш я тхона. ХIанз бокъонаш еннай. Цар яхар иштта да: планови заданеш увттаергъяц шоана, ориентаци яра эша цифраш лургья, хIаьта оаш цу цифрай кIийлен тIа шоай планаш кийчъе. Госзаказ укх тайпара хургда.

Фу хиннад заказех укх шера? ХIанз кулгалхой шоашта бIаь процент госзаказаш оттаде яхаш дехар деш тIагIерт вайна. ХIана? Йоах, госзаказ. хуле цунга хьожаш хургья Госплан, Госснаб. ХIаьта договора кIийлен тIа хуле, деррига а дохаргда, планаш кхоачаш хургьяц. Нах Iемабац шоай лоIамагIа решенеш тIанйъе, уж кхер ца ховш гIа баккха, хIаьта эггара керттердар — керда гIулакх дIадоладе кхер.

ЧIоагIа критика ю доалдара тайп-тайпарча звеньяшта — министерствай, республикай, областий, города, кхыметтел предприятей а боарамашка. Нийса ю критика, нах кIезигбарен демогоген элементаш критиканэ юкъейоалаеча моттигашкара дIайиккхача. Доккхий гIулакхаш деча хана, эшар цIогIа дац, новкъостий. Вай Iомадала деза проблемех лаьца дувца. Вай хIанз а цхьайолча хана царех дувц гIулакх ца довзаши бе аргументаш йоацаши, чIоагIагIа цIогIа тоха ховр малагIа ва ха гIерташ санна дувц.

Боккха бехктокхам тIабуж хIанз кадрашта. ХIанз чакхйоалаш я отчеташи хоржамаши, Хьажа деза хIаравар фу саг ва. Масала, хьаэцаргья вай колхозера е совхозера арендни подряда проблема. Специалисташа зийнад, из юкъейоалаеча хана, шоаш цу гIулакха керте отта а колхозашца, совхозашца, болхлошца цхьана шоай говзалех пайда эца а безалга. Цхьабакъда, берригаш а кийча бац из дара. Уж Iокала а дIа-хьа машинаш хехка а Iемаб, гIулакх вIаштIехьадаккха ловш бац уж. Кхы цхьаькха а да. Арендни подрядо кхаьнех ши дакъа кIезигъю доалдара персонал. Цудухьа гучабаьннаб хIанз арендни подряда баргал тоха гIерташ а. ХIана? ХIана аьлча, итташ-итташ шерашка лаьтта хетараш толхаду цо. ХьатIакхаьчай керда, чоалхане этап, дукха низ, сатем, ха, хьаькъал дIадех цо.

В. В. Нишинский, дешарапроизводственни комбината директор: Резерваш йолаш я.

М. С. Горбачев: Iалаьмате йоккхий яраш я. Массане болх бе беза. Болхлочо а, интеллигента а, ахархочо а. Кулгалхоша фу ду хьежаш а ца багIаш Цудухьа. оаш, теш тхо, яхе, из тешам корта болаш кIийле йолаш хила беза. ХIанз доккхача хувцамий ха я. кхераденна, ка аьга тIехьашка довла йиш яц.

Т. И. Атласова, общепита болхло: Теш тхо, Михаил Сергеевич. сибирякаш красноярцаш юхабоврргбац.

М. С. Горбачев. ДIахо йодача хана — края проблемаш кIоаргга ювцар, Iалаьмате йокхача края а чоалхане проблемаш а. ХIанз сога фу ала ловш да шо?

Оазаш: Перестройка хьаллоац оаха. Къахьегаргда. Хьехараш а дергда. Болхлой хьисапе, эхь-эздело ма яххара.

М. С. Горбачев. Мегад, новкъостий, мегад. Шоана дикагIа гу укхазара гIулакхаш, къаьстта чIоагIа фу теркалде деза хов шоана.

Оаз: Тхоай край хьона езалар лов тхона.

М. С. Горбачев: Красноярски край, доллача даькъе ше морг кхы йоацаш а хила мегаш я. Цун лаьттан чений беркатага хьежача, хьунашка, долхача хишка, лаьттага хьежача. Хилийта йиш йолш дац края экологе гучадаьнна хьал — из да хица, лаьттанца, хьунца, феца. Цу тайпара хьал тоаде деза, новкъостий. ХьагучогIа, уйла е езаргья экологически дешаш лаьрххIа хьакъоастадара, теркам тIабахийта уж Iомадара, гIулакх дIахо кIоарглургдоацаш. Края экономика мехка таханарча а кхоанарча а деношка чIоаггIа лоархIаме а эшаш а я. Из иштта да. Цхьабакъда, дицде йиш яц керттердар: укхаза нах бах.

Оаз: ХIаьта укхаза бахараш дика нах ба.

М. С. Горбачев: СибарегIено нах цIенхаштта къестабу. Амма, летунаш а кхоач укхаза, бакъда, уж бац укх края юхь къоастераш.

В. С. Вязьмин, ветераний городской комитета член: Сибирякех теша мегаргва хьона, Михаил Сергеевич, тхацига проблемаш кIезига яц. Хьайна бIаргагургда, Iайха мах хоадабергба, хIаране бIаргашка хьожаргва, хIаране дег чу а кхоачаргва. Цхьаккха а веха хьовзаргвац. Города Железнодорожни района ветеранаша хьога дIаала, аьннад: Iа перестройка чакхйоаккхилга деза тхона, хIаьта тхо цох тешаш а да.

М. С. Горбачев: Массанена а хетар дий из?

Оазаш: Массанена а.

М. С. Горбачев: Вай юхасовцаргдац. Красноярске хьавоагIаш, новкъа нахаца вIашкхетараш а хиннад са, царга аз дIа а аьннад: перестройка бIубенна дIахьоргья вай, амма, чIоаггIа хьожаш, деррига дусташ хургда вай. Из дIаяхьарах дуккхадолча даькъе я социализма а дунен а кхел. Вайга йиш яц тур а даьккха атаке аха. Из иштта хила йиш яц, укхаза массадолчун а дикка уйла е еза.

Новкъостий, бIубенна дIахьалхашкахьа аха деза, юхатIехьашкахьа теттараш, кулгаши когаши дехка гIертараш юстара кхуьса беза. ХIаьта дукхагIйола масса, лоам санна, перестройкана тIехьа латт. Бакъда, укхаза лоархIаме да: перестройка духхьал шаьрача гIолла дIаваха мара ца везаш, деррига а кхетадеш йола тротуара тIара прогулка йоацилга дагакхабар. Тахканза бола никъ ма бий перестройка.

Оаз: Нийса да. Амма, цу наькъа хIанз такаш даьхад дуккхача лостамегIа.

Оаз: Кхетадеш да, пхьешаш хьалхьакха ха хьатIаэтталга.

В. С. Вязьмин: Края, города, района кулгалхой каст-каста вIашагIбетталу тхоца, ветеранашца, дагабувл. Тхоашта къувлачох гуччахьа дувц оаха, бакъдар юхь-духхьал дIаоал.

М. С. Горбачев: Нийса да, тахан красноярцашца къамаьл деча хана а аьлар аз из: нах перестройка тIаэцаш, правительствох тешаш хилар дика да. Аз царна баркал а аьлар, бакъда, из тешам даьлах бар санна, бIаргаш дувшадаь а боацаш, шоаш дешдар кхетадара ларда тIа хьабаь хилар сайна ловлга дIа а хайтар царга.

Ханза даргдоацаш да массанена а перестройка сендухьа еш я. ХIаьта цхьадолчох аьттув ца боалаш бусе — из а наха ха дезаш да. ХIама харцахьа кхетадеш, демагогаш хьалкхувсалуш мича хана хул? Дешаш дувцаш ца хуле, бахьанаш гучадоахаш ца хуле.

Емельянове къамаьл деш, новкъостех цхьанне аьлар, цигара кулгалхой къахьегамхошца вIашагIбеттабала ловш бац, ладувгIа безам болаш бац, шоашта иштта а деррига ховш да, нахаца дагабовла эшаш хIама дац шоай, яхаш. Цу тайпара гIулакхаш цхьана а хIаманна пайдана дац. ХIанз чакхйоалаш я отчеташи хоржамаши. Наха, уж санна болча кулгалхошка хьежа а хьежа, къахьегама коллектива совет хьагулъергья, хIаьта дувцаш дар районни звеногIа дале, — сесси гулъергья. Сессеш йолча хана, кхы шоай даха моттиг йоацача даьлча, мара шун тхоца вIашагIдеттадала безам беце, фу кулгалхой да, шо? — аргда тIаккха царга. Иштта мегаргдац. ХIанз Красноярски края а города а кулгалхой телевидени чу гIолла къамаьлаш деш, къахьегама коллективашка ухаш, болхлошца, къахьегама ветеранашца, кагирхошца, интеллигенцеца дагабувлаш хилар — из хиланза даргдоацар да.

Оаз: Къамаьл а гуччахьара да.

М. С. Горбачев: Гуччахьара хулга дIадалийта йиш яц вай, новкъостий. Цхьаболчарна дезац, цхьаццадараш во да, яхаш хилча. Дош иштта оттаде деза вай: из вахаре долаш да — из бакъдар да, тIаккха цунах цхьаннахьа а къайлавоалалургвац. Амма, оапаш бале, дага а лувцаш дувце, кхы тIа Iоттараш а йой. — из хилийта йиш йолаш дац. ХIаьта бакъдар дале, цунна мутIахьа хила деза, къоастаде а бакъдолчун ларда тIа мегарг мел доацар дIадаккха а деза. Деррига а цхьалха да, дIахьежача, вешта вай-м кхычунга ма Iемадий. Бакъда, деррига а вIаштIехьдаргда, новкъостий, вIаштIехьдаргда, амма, дог эккха мегаргдац, вай юкъарча, духхьал юкъарча низаца деш долча гIулакхах тешам бов мегаргбац.

...ТIем тIа байнача турпалашта оттадаьча памятника хьалхашка гулбеннаб эзараш бола красноярцаш. Царга къамаьл деш М. С. Горбачева аьлар: Укх морча моттигашка даим уйла ю Iа, зехьа вахий-теш со, аьнна. ХIаьта тахан вай берригача мехкаца цхьана уйла ю.

В. А. Мартынов: «Сибтяжмаш» завода комсомола комитета секретарь: Деррига а шаьра дац тха а. Бе боаггIача бесса оаха болх бой, гIулакх дIагIоргда.

М. С. Горбачев: Реформах лаьца аьлча, укх шеро вайна дуккхадар деннад. Хетаргахьа дика кийчденнад вай, деррига а теркалдаьд, вIаштIехьъяьхай принципаш, подходаш, нормативаш, амма вахар из массаза а дIаьхегIа да. ГIулакх дIахьошше а тоаде дезаш хул гIалаташ. Хувцамаш юкъекхухь, кIоаргагIа тохк. Шоай бокъонех кхета йолаеннай коллективаш. Из деррига а иштта атта дац. Къамаьл де а анализ е а Iомадала деза. Юххьанца вай дикка цIогIарч дийттар.

В. А. Мартынов: Укхаза тIех ца довлаш дусалда вай.

М. С. Горбачев: Вай обществос хьайийла, проблемаш гуччахьа ювцаш хила езилга, кхетадеш да мотт сона. Социализм йолча мехка, да халкъ да, хIаьта керттера дакъа лоацар а из да, хIаьта вайцига экономике а Советий балха а, кхыча гIулакхашка а хьал иштта латтар — из цхьаннахьа юстара долаш санна, юкъа дувца дезаш дола дешаш кабинеташка къестадора хьакимаша. Гласносто наьха характер, тешам алсамбаьккхаб.

Д. Войлуков, В. И. Ленина цIерагIча «Красмашзавод» яхача производственни объединене втуза комсомола комитета секретара заместитель: Парте решенеш кхоачашъергйолаш хIама де деза. Халкъо ше дIадех из. Лакхехьа багIараш шоаш перестройка е башха сиха боацаш санна хеталу.

М. С. Горбачев: Тхо юха тIехьашка даргдоацилгах шо тешаде безам ба са, нах перестройках дог лазаш болга сайна гундаь. ХIаьта цо хьахьокх вайна массанена а из санна йола политика эшаш хилар.

Оаз: Заводашка гIо Хьо!

М. С. Горбачев: Геттара а гIоргва. Шун мохк сенца теркам тIаозаш ба? ТIехьарча шерашка йоккхача масштабегIа укхаза дIахьош ба промышленноста, энергетика, юртбоахама даькъера болх. Оаш толамаш а даьхад, бакъда, гIалаташ а да.

Д. Войлуков: Тхо да уж тоаде дезараш а.

М. С. Горбачев: Производственни проблемаш а я, хIаьта керттера — социальни яраш.

Оаз: Кооперативашца деррига а шаьрра дIадодац тха.

М. С. Горбачев: Сона иштта хет. ГIуламхаш дара даькъе кооперативаш дукхагIа хуле, товарий даькъе кооперативаш дукхагIа хуле, гIишлошъечара кооперативаш дукхагIа хуле, ремонтни гIулакхаш дечара кооперативаш дукхагIа хуле, иштта кхы дIахо а, уж алсамйоалаш хуле, яхь йоалалургья. ХIаьта хIанз уж кIеззига мара йоацандаь, цхьайолча хана гуччахьа уллачох мара пайда ца нийбеш а хул. Эшаши хоатташи хуле, цу моментах катох. Вай финансови, экономически политико из теркалде дезаш лоархI аз. Амма, инициатива кагъе мегаргьяц, новкъостий. Кооперативни болам вай юкъарча къовсаме органически юкъебоагIаргболаш хIама де деза.

Къамаьлаш деш барех цхьанне юха а гласностах лаьца дувц. ЧIоагIа дика йоах цо, тха газеташа Москвагара масал эц, — дог цIена язду проблемех. ТIаккха фу де деза цхьайолча хана техка йоаца факташ кепаетташ болча редакторашта?

М. С. Горбачев: Дувцашдар вахаре бокъонца долаш долчох дале, — цунах язде деза. Вай лазараш наха ховргдолаш а гургдолаш а. Амма факташ юхмаччахьа йоахаш, цIенхашттарча дешайх пайда боацаш дувцаш, къаьстта ла йиш йоацаш дола, сага сий доадеш дар дувцаш йола публикацеш кепайоазон тIа ювле, — из хила йиш йолаш дац.

Хетаргахьа, социализмана, халкъа гIулакх деш мел дола кхыдар санна, гласность вайна эшаш хилара тIехьара вай уйла цхьаттара я мотт сона. Амма, нагахьа санна гласностага гIолла вокх оагIорахьара вайна хIама кхосса цаI гIерте, из чакхдаргдац. ХIаьта халкъ юххера а шедолчох кхетаргда. Бакъдар хьулалургдац, лочкъалургдац!

КПСС ЦК Генеральни секретара Красноярска лаьттан тIара вIашагIкхетараш дIаходолхаш да.

* * *

КРАСНОЯРСК. 13 сентябрь. Сибирякашца КПСС ЦК Генеральни секретарь дIахо а вIашагIкхеташ ва. М. С. Горбачева Красноярски краера балха шоллагIа ди геттара Iуйрийна дIадоладелар «Химволокно» яхача объединене цехашка вахарца. Цехашта реконструкци елга сихдар дувцаш къамаьлаш хилар объединене болхлошца, инженерашца, кулгалхошца. Ира оттадир къахьегама хьалаш тоадарах, предприятеи городеи экономически хьал тоадара тIехьа ца тетташ гIулакхаш динза даргдоацаш хиларах дола дешаш.

Цу предприяте дукха эзараш нах болча коллективана хала ха эттай хIанз. Шиннишашта эша вискозни ткань, даьре промышленноста эша текстильни тай деча цехашта реконструкци еш латт. Мехка шинаш хьалъеча эш кхы а чIоагIагIа йола корд — вискозни а йоацаш, капронови. Цу производства профиль хувцар технологически хинна Iац. Керда производство болх бе йолаялийтаро чIоаггIа тоадергда городе хIанз дукха новкъа дола экологически хьал.

ТIаккха «Химволокно» коллектива девиз: алхха реконструкци яр духьа яц реконструкци, яхаш я. Цехаш, оборудовани кердаяккхаро предприяте коллектив къонъергья. ХIаьта боахам кердача хьалашка стабильни лелабаро дувцилга йоацаш дикагIхулийтаргья социальни сфера а.

Тхона деза, белгалдаьккхар Михаил Сергеевича къахьегамхошца къамаьл деш, шо дикагIа дахар, болх бар. Мел дукха хIама лу мехка шун краяс. ХIаьта укх тIеххьарча шерашка СибарегIа гIишлош хьалъеча лорзагIлонаш хилар. Хьахиннай керда йоккхий предприятеш, хIаьта тIом хинначул тIехьагIарча шерашка укхаза яь хиннараш, масала, «Химволокно» санна яраш, тишъеннай. Хронически тIехьадусар социальни дегIаухалга: нах чубаха цIенош, школаш, больницаш. Дукккача шерашка воай дайна хиннар хIанз цхьана меттаоттаде деза вай.

— Шоаш цхьа хIама дергда аьнна болхлошта кулгалхоша денна дош кхоачашделга цIенхашттагIа хьадеха деза, — аьлар водителa М. Заикина, — планаш каьхата тIа язъяьча юсаргйоацаш. Тханцига реконструкци ергья е ергьяц яхаш министраша къувсача юкъагIа хьалхара проекташ къаелар. Кердаяраш оттае йийцар. ХIаьта уж совлен яь затраташ, халкъа ахча да. Болхлой а декхарийла ба дисциплина ларxIa...

— Дисциплина йоацаш перестройка хулалургьяц, — аьнна къамаьл даьр хьаллаьцар Михаил Сергеевича. — Вай цхьана къовсам лоаттабе беза из гIулакх бахьан. ТIаккха вайна могаргда шун завод меттаоттае меттел, массаза а хургйолаш мехка порядок оттае а.

Прядильни цеха хьалхашка болхлошца чIоаггIа къамаьл хул.

А. И. Павлов. слесарь-ремонтник: Михаил Сергеевич, сервисе гIоргва хьо машин тоае—запасной оатхалаш хилац. ХIаьта рынке долла хIама а да. Мичара ухал теш царна уж оатхалаш?

М. С. Горбачев: Конференци хинначул тIехьагIа тхо лаьрххIа гулделар Политбюро, анализ йир, дийцар торговле, гIулакх дара сфере порядок мишта оттаергья. Сона хетачогIа, общественни тIахьожам, болхлой тIахьожам чIоагIбе беза. ХIаьта берий бешамаш лерттIа йий шун? Из дош заводе къоастадаь дий?

Оазаш: Бешамаш я. Нах чубаха цIенош дац. Медицински учреждeней хьакъехьа а во да.

М. С. Горбачев: Оаха Госплана тIадилад Красноярски краяна кхойтталагIча пятилетке цу гIулакхашта лаьрхIа кхы тIа средстваш яларга хьажа. Хьагуча ма даллара, уж дешаш моттиге а къоастаде йиш я. Шун хьалхарча секретара аьлар сога крайкома керда здани медицински учреждeнешта дIаяла решени яьй. Крае кораяьй кхы а массехк помещени соцкультбыта объекташта дIалургйолаш. ЦаI ала мегаргда укхаза: хьаькъале решенеш я.

...Кордни ткань деча прядильно - отделочни цехе, комбината кхыча цехашка а санна, болх бераш керттерча даькъе кхалнах ба. ХIаьта укхазара болх атта бац. Геттара йоккхийча станокаш тIа боча дегIамаш долча кхалнаха кадай болх бу, цар тайптайпара бос болча касынкашка хьажа ца кхелуш, цул совгIа Iайна отходаш дIаюстаръяха а кхебу. Боккъалдар аьлча, кхалнаха долла хIама дулургда. Цул совгIа цIагIара боахам лелабе, берашта кхетам бала. Могаргда, мичад хIаьта доазув?

Объединене кхалнаьха совета председатела Т. С. Ежаковас йоах из декхар кхалнахага шоашка кхоачашдулургдолаш дац. СалоIилга вIаштIехьдоаккхараш лаьрхIа ца Iеш, къахьегама коллектива совета актив, ма барра бола гIончий администраце тхоах лархIа ха хьакхаьчай.

ЙоккхагIйола новкъост хьаллаьцар Н. Панасенкос, А. Макрушинас. Дог лазаш новкъа да аьлар цар къона специалисташ цех йита дIааха безача кхоачаш: нах чубахача цIеношта йола аргIа йIаьхлу.

Укхаза а реконструкци я — хала шод хьабастара дола дIоагIа, белгалдаьккхар Михаил Сергеевича.

Предприяте, цехий кулгалхой, общественноста викалаш объединене цIеча уголоке гулбеннача Генеральни секретара итогаш йир Красноярска болхлой классаца ший хьалхара хиннача диалога.

— ХIанзе а аргда аз, новкъостий, аьлар цо, перестройка толам баргба аьнна хета йиш яц вайна, нагахьа санна нах бокъонца Iалашбаь беце, нагахьа санна йоккха цхьа проблема а хинна дIаэтта — социальни сфера дегIаяра тIехьадисара ишттала дукха проблемаш хьаIайна яле. Гой шун завод—хIара цехе цхьа сурт да. Геттара дика нах, лакхача класса специалисташ ба, царна шоай професси а еза, хIаьта реконструкци сецай, тIаккха социальни дешаш диццалийтад. Ала доагIа, ца деш дисачун дуккхача а даькъе, иштта хьал оттара а, эггара хьалха центр бехке я. ХIанз мукъагIа из бакъде деза. Бакъда, кхел укхаза, моттигашка къоастаю. Центро наха никъ хьабеллаш хIама де деза: нийса нормативаш, дегIаахара хаьдда йола перспектива яла еза. Наха новкъостал де деза. Технически дешашка, къаьстта политике. Шун эггара хьалхарча гIулакха тIа — реконструкце, хIаьта иштта — боахам лелабара керда методош караерзаяр центра а производственни коллективай а низашца вIашагIтохар да — из эггара хиланза даргдоаца хIама да. ХIанз хьаэттай духхьала иштта йола ха.

* * *

СибарегIе пайданерча оахкалий рузкъа дукха долаш мелла йIаьхий яле а, из гармонични дегIайоалалургьяц края хIама хьадеш дола низаш эргадахара комплексни прогноз йоацаш. Цу тIехь геттара боккха лоархIам болаш ба красноярски Iилма центра Iилмахой. Иштта дукха Iалама рузкъаш карадерзадеча даьннача гIалата, регнона даьча зIена мах бIарчча хьаийцача боккха ба. Делкъел тIехьагIа М. С. Горбачев шоашца вIашагIкхийттача красноярски центра Iилмахоша чIоаггIа хьаштдолаш а цифраш бе йоахкаш а йийцар «Сибирь» яхача комплексни программа оагIонаш.

КПСС ЦК Генеральни секретарь СибарегIен лаьтта нахаца дIахо а вIашагIкхеташ ва.

(ТАСС спец. корр.).

Перестройка наькъагIа

Лакхъе къахьегама овсарле!

Социалистически яхьа оагIув

Халкъа эша товараш — дукхагIеи дикагIеи

Экономически обзор

Дукха ха йоацаш кепатеха арабаьннаб «XIX Ерригсоюзни партконференце решенешка хьежжа, рынок халкъа эшача товарашца сихха хьалйизараи уж хьаделга алсамдахараи де дезарех» яха соцам. Цу тIа белгалдоаккх халкъа эша товараш дукхагIа хьаделгеи маьхалдахари лоархIаме декхар долга.

Производственни коллективашка кийч а яьй, чакхйоахаш а я цу хьакъехьара дуккха мероприятеш. Цо аьттув беннаб 1987 шера, 1986 шераца нийсдича, алкогольни малараш доацаш 54 миллион сома маьха халкъа эша товараш арахеца, е хьалха хинначул 14 процент дукхагIа. Чакхбаьннача бархI бетта соахка укх хана хинначунца нийсдича из боарам кхы а 13 процент лакхбеннаб. Цу тайпара товараш республике арахийцад 329 миллион сома. Майрра ала йиш я, из лоархIаме гIулакх деча цхьацца хувцамаш хиннад аьнна.

Яйгачеи кхачани промышленноста тайп-тайпара продукци йоаккхалга дикка алсамдаьннад. Геттара сиха дегIадоагIа чухьнахьа дувхаду а кхыдола а барзкъаш, консерваш, кондитерски хIамаш хьаелга, сокаши алкогольни доаца малараши доахалга.

Хьалкъа эша товараш дукхагIа хьадара аьттув луш да йолаш йолча предприятештеи цехаштеи реконструкци яри уж шеръяри, кердача техникаи дикагIйолча технологеи мероприятеш юкъейоалаяр. ХIанз кхачан промышленносте болх беш я 271 механизированни поточни линии, 5 автоматически линии, 31 комплексно-механизированни участоки цехи. Яйгача промышленносте я 60 поточни линии, 44 комплексно-механизированни участоки цехи.

Халкъа эша товараш арахецара дукхагIа теркам тIаахийта яьннай уж хьадара тIаерзаяь специализаци йоаца предприятеш а. Дуккха дукхагIа арахийцай 1988 шера январь-август бетташка цу тайпара продукци «Нефтехимзапчасть», «Трансмаш», Электромеханически заводашка, «Оргтехника» яхача объединене, кхычахьа.

Цу масало тешал ду ерригача предприятешка цу тайпара продукци дукхагIа арахецара таронаш йолаш йолга. Лоацца аьлча, хIанз дош ала дезаш ба предприятей кулгалхойи специалисташи, къахьегама коллективаш. Наха эша товараш кхоачам боллаш хьадара декхар массане цхьатарра мара къоастаде йиш йолаш дац.

Кховзткъа процент совгIа дола кхачан доаца товараш арахецалга республика кхаь предприяте вIаштIехьдоаккхаш да — «Терек» яха мебельно-дахчан хIамаш хьаю объединене, «Электроинструмент», Радиотехнически заводашка, 14 процент дараш — НГIАССР моттигерча промышленноста министерства предприятешка. Дуккхача промышленни объединенешка кхачан доаца халкъа эша товараш хьаду цехаши производстваши я.

Халкъа эша товараш хьадеча тIа-тIа дукхагIа пайда эц производства отходехи моттигерча бийдалахи. Моттигерча промышленноста предприятешка цу тайпара продукци карарча шера хьалхарча ялх бетта хьаяьй 13 миллион сома маьха. Цох 11 миллион сома маьха яр моттигерча бийдалах.

Яйгача промышленноста предприятешка промышленни продукци кердаяккхара тIадерзадаь де дезараш ду. Иштта, 1988 шера бархI бетта индекс «Н» тIалатташ 15 миллион сома маьха халкъа эша товараш арахийцад, е 88 процент планал совгIа. Соахка укх хана хинначунца нийсдича — шозза дукхагIа.

Наха цу тайпара товараш лоаттадеча кIезига дакъа юкъехьоц кооперативаша а. 1988 шера республике болх беш яр халкъа эша товараш хьаду 23 кооператив. Цига къахьегача 626 саго арахийцай 1,7 миллион сома маьха продукци.

Цхьабакъда, лакхе дийца толамаш дале а, хIанз а ира латт халкъа эша товараш дукха а, дика а, ма эшша а хьадара дош. Цу хьакъехьара кхоачамбоацараш кIезига дац. ХIанзарчоа массайолча моттигашка боагIача тайпара теркам тIабахийтац халкъа эша товараш ма эшша хилийтара, из дара йола таронаш оарцагIъяхац, царех пайда эцац.

Халкъа эша товараш хьаду дуккха промышленни предприятеш геттара ледара йовлнаьха дIадехараштa жоп луш йола продукци хьаярга. 1988 шера январь-август бетташка халкъа эша товараш хьадара планаш кхоачашъьяц 26 предприяте. Царна юкъе я — «Грознефтемаш», «Красный молот», Гудермесера «Нефтехимзапчасть» яха заводаш, «Грознефтеоргсинтез» яха объединени. «Терек» ПМДО, кхыяраш. Соахка укх хана хинначунца нийсдича халкъа эша товараш кIезигагIа арахец «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене, цементни заводо, «Чеченингушстройматериалы» объединене, «Автоспецоборудование» опытно-экспериментальни заводо, «Сунжа» яхача агропромышленни объединене предприятеша. Укх шера бархI бетта цуи кхычеи предприятеша планага диллача ара ца хецаш йисай 7 миллион сома маьха продукци. Гуш ма хиллара зIамига цифра яц из. Корта бохабу малар ца малара тIехьа къовсам лоаттабеча Iалаьмате лоархIаме да хьуй, гIишлон, спортивни, туристически товараш, алкогольни доаца малараш арахецари маьхалдахари. Цар аьттув лургба наха хьинаре салаIараи балха боацача хана шоай цIагIа, коа-карта, бешамашка къахьегараи.

Баха нах хьунеи гIишлонеи материалашца Iалашбар 1986—1987 шерашка дикагIа хиннад. Цунца цхьана наха шоай доалахьара фусамаш хьалъяра гIулакх гIишлон материалаш тоъаш ца хиларо юхатетташ да. Моттигера гIишлон материалаш, аьшкабетонни изделеши конструкцеши торговлега дIакхачийтара план 92 процент мара кхоачашъьяц. Къаьстта кIезига кхоач бахача нахага кирпишк, цементни маркхал, бетон, кхыйола гIишлон материалаш.

Промышленни предприятеша тесса дитад производства отходаши некондиционни изделеши торговле дIаялара гIулакх. Царех я СССР 50 шу дизара цIерагIа химзавод, Аргунски «Пищемаш», хьун боахама министерства предприятеш, кхыяраш.

ХIанз а кхоачам болаш хьаяц наха хоатташ йола юртбоахама инвентарь, пхьегIаш, цIагIа эша хIамаш. Дукха а чоалхане доаца, вай республике хьаде а маьхалдаха а йиш йола товараш кхыча областашкара, краяшкара, автономни республикашкара хьакхухьаш да.

Яйгача промышленноста изделеш, чура барзкъаш, кога гIирс бутт чакхбоалача деношка 1,5 — 3-зза дукхагIа хьаду бутт болалуча хана хинначул. Цу тайпарча штурмовщино зе ду: талх дисциплина, стандарташеи технически хьалаши дIадехараш кхоачашдац. ХIаьта хьадеш дола товараш дика ца хилар бахьан долаш, нах леткъ. Мишта кхетаде йиш йолаш да республикерча предприятешка арахецача бIаьш долча халкъа товарий тайпашта юкъе духхьал цаI мара дикала знак тIалатташ ца хилар.

Кхы а цхьа хIама да белгал ца даьккхача даргдоацаш: цхьайолча предприятешкара халкъа эша товараш арахеца мощносташ биззача боараме болх беш яц. Цу тайпара масалаш да Ассинскии Грозненскии консерваш еча заводашка, Грознерча шурий комбинате, кхыйолча предприятешка. Из иштта нийсдалара бахьанаш: бийдали лакха квалификаци йола кадраши тоъаш ца хилар, къахьегамеи технологически дисциплина телхаяр. Производственни мощносташ биззача боараме болх бе йиш йолаш ца хиларо, производственни процессашта механизацеи автоматизацеи елга биззача боараме ца хиларо юхатетт складской, мовхьаш тIадоттара балхаш, къахьегама овсарлеи боарами лакхбалийтац. Халкъа эша товараш хьадеча предприятешка хIанз а дукха да кулгашца ду балхаш. ДIадахача шера цу хьисапе къахьега болхлой 30 процент совгIа бар. Кога гIирс беча фабрике иштта къахьегаш хIара шоллагIвар ва.

Хала физически болх, къахьегам вIаштIехьбоаккхача дола кхоачамбоацараш, лоха алапеш, нах чуIеш бола фусамаш е вIалла йоацаш, е кхоачам болаш ца хилар — уж да кадраш каст-кастта хувцаялара керттера бахьанаш.

Болхлочун уйлаш

КХАЛНАХА ГIО ЭШ

Ховш да моллагIча производстве лоархIаме дакъа кхалнаха дIалоацилга. КIезига бац уж аз къахьегача «Электроинструмент» яхача заводе а. Тайп-тайпара я завода къахьегамхой а Назране бахача наьха а проблемаш. ДукхагIъяраш ювзаенна я уж соцкультбыта объекташ кIезига хиларца а цу хьакъеха гIулакхаш ледара леладарца а.

ТIехьарча хана геттара дукха теркам тIабахийтаб цу проблемашта вай партес а паччахьалкхено а. Ала йиш яц цу деша тха городе хIама деш дац аьнна, бакъда, эшар кхы а дукха да.

Болхбеш йолча кхалсага (хIаьта таханарча дийнахьа уж дукхагIбараш ба) геттара дукха гIо эш цу гIонна йолча сферагара. Масала: тха заводе къахьегаш болча кхалнаьха вIаштIехьдалац тIоаи шуреи эца. Из продукци Iуйрийна, тха смена йолаелча мара тика чу яхьац.

Иштта нийслу кхыча дефицитни продукташца а.

ВIалла хеза а дац сона тха городе прачечни я а хургья а, аьнна. Фу хургдар цу тайпара гIулакх тхона вIаштIехьдоаккхаре? Сона хетачох, духхьал вай кхалнах паргIатбалар мара кхы хIама хургдацар. Цу деша уйла е мегаргъяр кооператораша а. Сона хетачох, геттара дика а пайда баргболаш а гIулакх дар из.

Цу тайпара вIаштIехьъяккха мегаргъяр баьцадаараша болхлой Iалашбу кооператив а. Масала: сона хезад Малгобекски АТП болхлочо цу тайпара кооператив вIашагIъеллай аьнна. Дика новкъостал хургда цу коллективе къахьегача кхалнаха.

Вешта, уж-м мичча хана а хила мега гIулакхаш да, таханарча дийнахьа тхона эггара Iоткъам хулийтар тха заводера берий беш я. Лоацца цох дувца ловра сона. Каст-каста дIакъувлаш я из цхьацца бахьанаш а доахаш. Укх шера май бетта денз вIаштIехьдоалаш дац цигара гIулакхаш. Тхо балха долх, йоккхагIа йола йиIиг школе ух хIаьта зIамагIча шин бера духхьал де хIама доацаш йисай со. ХIанз, ясельни группа а ремонт е дIакъовла езаш я йоах берий беша кулгалхоша. Геттара «тоалуш» латт тха гIулакхаш. Берий бешамаш тоаезац яхац аз а, бакъда, цкъа лерттIа из ремонт йича, сона хетачох, тIехьагIа ю ремонт итт-пхийтта дийнахьа йистейоахаргъяр. ДукхагIбола тха коллективера кхалнах из бала кодабеш ба.

Духхьал тха подшефни беша хинна Iац кхоачамбоацараш. Кхыча берий бешамашка доаллар а кхы башха дикагIа дац, эггара нах саготта болча хана шоашта «графиках йоаца» отпуск вIаштIехьйоаккх берий беша коллективо.

Кхы а да тамаш йола хIама: цхьайолча хана болх дукха хиларах завода коллектив шоатта дийнахьа къахьегаш хул. Бакъда, тха берий беша из декхар дIа тIа дижац. Юххьанца ала ловра: «перестройка», «демократи» яха дешаш кIоаргга юкъе даьхкад вай вахара. Бакъда, массане кхетаду «лакхехьара» Iочуденача указех чакхдоалаш гIулакхаш уж доацилга. ХIаране, хIара минота ши-ший моттиге тешшаме къахьегарца мара дIадерзалургдац вайна вай тIайийцар.

Л. ТУМГОЕВА,

«Электроинструмент» завода котельни цеха аппаратчица.

ПЕРЕСТРОЙКЕ ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Атта беце а сий долаш, наха чIоагIа накъабоалаш, царна боккха пайда луш болх ба гIишлонхочун бар. Ахкан йIовхал, Iан шелал ловш догIа а лоа делхар аьнна буI ца къожош хьалду цар хоза товш дола тайп-тайпара гIирсаш. ХIаьта геттара лоархIаме да уж атта доаца гIишлонхочун балхаш дерашта юкъе ахаш хIана бац аьнна бараш кхалнах хилар.

Цунна дола тешал да Халилова Белижа Мажидовна керте латтача штукатурий-отделочникий коллективо доаха къахьегама толамаш. ДукхагIча даькъе цунна чубоагIараш кхалнах ба. ХIаранеца дувца, хьинаре ший декхараш кхоачашдара хIаравар оарцагIваккха, балха дикал тIа-тIа лакхъе мишта еза дIахьеха, коллективе цхьабарт хулга вIаштIехьдаккха дика аьттув боал бригадира. Ше гIишлошка болх беча ялхайтта шера итташ къонача мехкарашта Iомаяьй цо ший професси къайленаш. Цу гIулакха цун дика гIончаш ший професси къайленаш. Цу гIулакха цун дика гIончаш а хинна дIаэттаб бригада профорг Яндиева Мария, Мусалаева Макка, Муцуровз Лайсат, кхыбараш. Цар хьинарах тийша да бригада коллективо доаха толамаш, хIаьта белеггала аьлча, цхьа смена дIайодац бригадо ший декхараш цхьаиахаззеи тIеххкоачаш ца деш. ПМК-105 коллективе яйза ца Iеш бIарччача управлене а дика йовз хьинар долча бригадира цIи.

Къона коммунист Иващенко Анатолий, из парте мугIарашка хIанз укх деношка дIанийцав, белегалваьннав ший дикача къахьегамца, нахаца дувца, барта ваха ховш, эшачоа гIо де кийча волаш хиларца. Цудухьа участкерча плотникаша, коммунисташа Такаев Вахаси Мишустин Юреи дог раьза а долаш рекомендацеш еннаяр цунна из могавеш.

СУРТАШ ТIА: 1) Хьалхарча плане балхах дагабувлаш латт штукатураш (аьрдехьара аьттехьа) Б. Халилова, Р. Рахимова, К. Амаева, тIехьашкарча плане болх беш йоалл XI. Абдурзакова; 2) Къона коммунист, сварщик А. Иващенко; 3) участка кулгалхо, воккхагIвола прораб Хь. Магомадов.

Р. АУШЕВА сурташ.

Хьувкъам-88

ЧУЭЦА ЙОЛАЯЬЙ «КУРА» ХЬАЖКIАШ

РЕПОРТАЖ

Пхьиле-Къонгий юртагахьа лерг хул Наьсарерча ахархой моллагIа юртабоахама кампани шоаш дIайолаеш. Цига гота балхаш дIадоладича хов царна, ши-кходи далалехьа шоай а кхашка баха безалга. Ялаташ чуэца долалуча хана а иштта хул. КIи-марс болалой а цигара хоам кхачарга хьеж. ХIанз комбайнаш хьажкIий кхашта юкъе яьннай цига. Ха мара дезац шоана из кампани укх деношка ерригача районе дIайолалургйолга.

Иштта, кхашкара балхаш маца дIадоладе деза хьахьокхаш йола цхьа ший тайпара Iалама барометр я «Назрановский» совхоза Пхьиле-Къонгий юртарча отделенера лаьтташ.

Хилар тхо укх деношка цигарча хьажкIий кхашка.

— ХIанз укхаза кхаьчай тха фронт, — аьлар хьувкъам чуэцача комплексни отряда начальника, совхоза керттерча инженера Барханоев Iалихана.

Я а я из бокъонца йола къахьегама фронт. Совхоза эггара бехктокхамегIа дола балхаш кхоачашдеча: доакъар Iалашдеча, кIа, хьажка чуэцача — из отряд хул. Лакха я цун говзал. ХIаьта кадай хиларах-м дувца а дезац. Сиха кхоач из ше эшача метте. Кхашкара «Скорая помощь» оал цох ахархоша. Ерригача совхоза отделенешка, бригадашка хьувкъаме кампани дIайолаер а чакхйоаккхар а из я. ЦутIа, хьалха мо хьувкъам чуэца болалуча хана вIашагIйоллаш, из чакхдаьлча — йохаеш а яц. ЧIоагI а енна, кхычарех хьа а къаьста, ший тайпара подрядни керда подразделени хиннай цох, болх бу нах массахана а тоъаш а болаш. Iай а йохац из-м. Ремонт еча юкъа мара ца соцаш, дIаьхача Iанна совхозе дIа-хьа мел бахьа беза мухь дIа-хьа удабеш, фермай коашка къахьегаш хул цу отрядацара трактораш, грейферни погрузчикаш, лафетни тележкаш.

Отряда командир а ва маькара, камаьрша, хьалхавала, нах оарцагIбаха, цар дагардар ховш, царна эшачунга хьожаш. Из отряд вIашагIъеллар а цунна кулгалдеш хьавоагIар а вай вувца инженер Барахоев Iалихан ва. Укх репортажа тIа оаха из отряд сел дукха хIана ювц аьлча, хIанз дIайолаеннача халача, бехктокхамерча кампане кхел а цох тийша йоландаь а цо из тешшаме чакхйоаккхарг хиларах укхаза шекволаш саг воацандаь а ювц. ЦутIа укх шера хьажкIашца хьега деза къа нийсде йиш йоацаш ла хьалха дIадахача шерашка хинначунца. ДIаьхача аххана «догIалара хьалъяьинаяц» хьажкIаш, механизатораша шоаш яххача тайпара. ХIанз, чуэцача хана а йитац. Аьхки божа догIа тIадам сиха «дIакхоалл» лаьтто. ЦутIа малхо а сиха бокъабу из. ХалагIа ба гуйрахьа божар. Лаьтто а Iочуэцац, хIаьта шелбеннача маьлха а низ бац из «дIамала».

Цудухьа хов ахархошта укх гуйран хьажкIий кхашка шоай мел хотта, кегабе безаргба а маьлха ди мел маьхе да а. Цудухьа ба совхоза кулгалхой, специалисташ шоай теркам а хьажкIий кхашка берзабаь. Йоассаеннай цар кабинеташ укх деношка. Совхоза директор Б. Дударов, парторг У. Мислауров, профкома председатель Б. Оздоев, кхыбола кулгалхой шоашта эше — хьажкIаш чуэцача даха мара дезац шун. Тхо а дIахьожадир цу кхашка секретарамашинисткас. Ба а бар цо яьххача тайпара берригахьакимаш хьажкIаш чуэцача кхай тIа. Керттера штаб цига я цар.

Елаенна я Котиев Шумоаха юхь. Звеньевой ва из. Цун хьажкIий кха да чуэца доладаьр. КIоаргга безам тIабаха бу болх отрядашцара механизатораша. Цудухьа гIадвахаш Шумоаха а цун звеноцара кхыбола механизатораш а. Хьалха хала хьувзар звеньевой комбайнаша IотеIаду гIадамаш, Iолегаеш йоаю хьажкIаш дагайоахкаш. ХIанз цу гIулакха сапаргIатагIа ва Шумоаха. Тхона а дайнзар комбайнашта тIехьа IотоIадаь гIадам, Iоежа хьажкIа. Отрядахоша шоаш кхом бу ялата, хьажкIаш аратувсаргйоацаш тоаяьй комбайний барабанаш.

ХьажкIаш дика хьийкъай. ХIара гIадамах шишша — кхоккха хьажкIа а йоаллаш, хьу мо латт гIад. ХIаьта IажагIъяла йолаеннача цар бос хоза ба къаьстта хIанз. Доакъар а дика да.

Кха йисте латта учетчик Ведзижев Исраил тха хаттарашка ладувгIа кхоавац: цхьаннена тIехьа шоллагIъяр йолаш цахаддаш хьатIаух кердача, дошо бос болча хьажкIех, гIадах етта тракторни тележкаш. ХIаьта царех хIаране са даккха а витац учетчик: живари, сиха ва со, яхаш. Сагага хатта дезаш дац: кхашкара мухь токе, фермашка дIакхухьачарна юкъе хьалхатIехьа малав. Тракторий, машинай кабинаш тIа ягIача цIеча байракхалгаша йовзийт цар цIераш. Дукха ба уж. ХIана аьлча боккха ба укхаза оарцагIбаьнна технически низ а: «Херсонец», «Нива» яхача маркех йола 9 комбайн, 18 трактор, 22 автомашина. 35 тележка... Из ерригa техника лелаеш. цун доал деш 47 саг ва. Иззала низ ба-кх хьажкIий кхашта оарцагIбаьннар. ТIаккха бехкевий дIа-хьа хьажа ца кхеву учетчик? ХIаьта а цхьаболча хьалхалаттарий цIераш яха кхийра Исраила. Уж ба хьинар дола комбайнераш Беков Темирсолта, Пугоев Адам, Ахмадов Руслан: хьажкIаш дIакхухьа трактористаш — Мержоев Мухьмад, Тумгоев Зияудин, Торшхоев Мухьмад, гIад фермашка дIакхухьа водителаш Оздоев Назир, Мальсагов Саварбик, Мержоев Ирисхан, кхыбараш.

Нормаш оаха хьоайича, массане а аьлар тхога:

— «Тха норма я — сихагIа ер кха «чакхъэккхийтар».

— Дукха га уйла йий шун укх Шумоаха кхай тIа?

— Ер 290 гектар хула кха 3—4 дийнахьа чуийца а даьккха, кхычахьа дIадахаха дезаш да тхо, — жоп делар наха.

Тараза тIера бIарг баккхац Шумоахас. Цунна дагадоаллар ше денна дош а кхоачашъе еза план а я. Бакъда, шеквала везаш вац звеньевой: хIара гектара тIара 70 центнер хьажкIаш йоал. ДиълагIдола дакъа томарашка дIадахача а юхе юсараш 52,6 центнер фуалъяьха хьажкIаш хул царех. ТIаккха планах чуэцаезараш 29,5 центнер мара ца хилча саготде дезаш вий звеньевой?

Вай бийцараш комбайнераши водителаши мара бацар. Царга хьинарегIа, ца соцаш болх байтараш бийцанзар вай. Отряда «лораш» оал царех. Уж дукха бац. Цу ерригача технически организма «унахцIено» лораеш шиъ мара вац уж. Царех цаI — совхоза электрослесарь-аккумуляторщик Гагиев Мухьмад. Цун декхар — хьал ца согалуш йисача комбайна, трактора, машина оарцагIвалар, аккумулятор тешаме ба-бац хьажар. Дукха-м хилац из оарцагIвувла везаш моттигаш. ХIаьта а нийслу цун говзал эшаш йола ха а.

Кастта делкъийга салаIа ха хилар. ХIама йначул тIехьагIа юха дошо хьажкIаш чуэца болабелар нах.

М. МАГОМЕДОВ,
М. ЗАНГИЕВ,
тха соб. корр.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Августа хьалхарча деношка чIоаггIа дог гIоздаьнна бар Урус-Мартановски района «Гехинский» совхоза шурий комплекса хьайбаш леладераш. Цох тамаш елга а дацар: цу деношка ханал хьалха цар кхоачашийр шийтталагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера планаш. Цу юкъа, план 2028 тонн йолаш, комплекса коллективо яьккхай 2039 тонн шура, ехкай 1824 тонн, планал эзар килограмм совгIа.

Доаркашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха я Сатуева Марет. ДIабахача бархI бетта хIара беттача Iаттагара 4000 килограмм гаргга шура яьккхай цо. ХIаьта шу чакхдоалача хана 5 эзар килограммага кхача уйла йолаш а я.

Дукха тIехьайнсаяц цул Мамуева Айза. Социалистически яхье шоллагIа моттиг яьккхай цо. Укх шера цхьан август бетта, план 310 килограмм йолаш, хIара беттача Iаттагара 490 килограмм шура яьккхай хьинар долча йоIо. КхоалагIча моттиге йоккха опыт йола доярка Шахбулатова Малика я.

Пятилетка диълагIча шера чотагIа болх беш я шурий комплекса коллектив.

Деша дай бац

Грозненски района «Ермоловская» яха коа тIара оалхазараш леладеча фабрико укх шера хьалхарча бархI бетта ах миллион сом совгIа зе даьд паччахьалкхенна. Мишта нийсденнад из иштта?

Бахьанаш дукха да. Царех цаI — ди тIехьа дукхагIа хулаш доагIа котамий лазараш, уж къе йовр. Мело ца еш тоаде дезаш да оалхазарашта доакъар телара гIулакх. Ерригача фабрика дийнахьеи буси эшар 30 тонн комбикорм я. Из хьакхахьа езз Ермоловски элеваторера. Хьакхухьар цох ах гаргга мара яц. Юхейисар лоаллахарча боахамашкара, тайп-тайпарча организацешкара ийеш я. Из комбикорм дукхагIча даькъе дика йоацаш, котамашта эшаш йола компоненташ кIезига йоахкаш а хул. Из а кийчча лазар да.

ХьалхагIа фабрике лелаеш духхьал котамаш мара яцар. Фуаш гулдар — из дар цун керттера декхар. ХIанз керттера теркам тIабохийт дулх даккхара. Цудухьа боабашкаш лелае йолаяьй укхаза. Уж лазараштa чIоагIагIа духьалъотт, цхьабакъда, доакъар тоъал дукхагIа деза царна.

Лоацца аьлча, соахка укх хана хиннача нийсдича, 1500 эзар фуъ кIезигагIа гулдаьд укхаза дIабахача бархI бетта. Дулх. план 270 тонн йолаш, 232,2 тонн даьккхад. Ди тIехьа кхы а лохлуш доагIа уж хьокхамаш.

Кхы а да белгалдаккханза даргдоацаш. Котамаши боабашкаши чуйолча кхийнашка Iалаьмате бIеха а готта а я.

Ленински комсомола 70 шу дузаш

ВЕТЕРАНА ДАГАДОАГIА

1918 шу чакхдоалаш шоай тыл чIоагI а яь дIахо Москвана тIалата кийчо е Къулбаседа Кавказ а, цун доккха юртбоахама рузкъа а, грозненски мехкдаьтта а дIалаца гIертар кIайгвардейски инаралаш.

1919-ча шера январь чакхболаш инарала Деникина бIу города Владикавказа, (хIанз город Орджоникидзе) Долакха-юрта, ТIоюрта, Къаскима, СоагIапчана цхьан ханна тIа а баха массайолча оагIора тIалата болабелар. Уж бандаш турпала йохайир Цlеча Эскаро а, Курскии Молокански слободкаша а, хIирий Керменисташа а.

Долакха - юртеи ТIоюртеи хиннача лирача тIемашка герзах кийчбеннача кIайгвардейцашта духьала майра тIемаш дир къонача партизанаша. КIайгвардейций тIалатар юхадетташ, юрташка уж чу ца болийташ 7—8 ди даьккхар.

Гарданов Тоаркхо — хьажа керте латтача Къаскимарчеи СоагIапчарчеи партизанаша йохайир Султангири яхача аьлан кIайказакий 2 батарей.

Дукхалла а герза кийчбалара а тIех болча кIайгвардейцаша дIалаьцар Кабардино - Балкари, Къулбаседа ХIиришкахье, Нохч-ГIалгIайче. Шинна оагIорахьара дукха нах байра. 1920-ча шера бIаьстий 11-ча цIеча Эскара доакъошеи цIеча партизаний отрядашеи цхьан ханна тIа а лета кIайгвардейций бандех мукъаяьккхар Къулбаседа Кавказ. Деникинцехи кIайгвардейцехи Къулбаседа Кавказ цIенъяьчул тIехьагIа граждански тIемо даь зе меттаоттаде а Советски Iаьдал чIоагIде а болабелар нах. Продразверстка сбор гулъе юртарча ревкома новкъостал де комсомольски ячейкаш вIашагIйохка йийзар. (Части особого назначения — чон) яха отрядаш вIашагIйохка йийзар. Владикавказе революци ялале хьалха «Европа» яха гостиница хиннача, хIанз Мира проспекте номер 10-гIа йолча цIагIа яр штаб а арсенал а. 1920-ча шера аьхкий эггара хьалхагIа лаьттан дош къоастадир. Шоай доалахьа дуккха лаьтта долча бIаьхийча нахагара лаьтта хьа а доаккхаш хIара сага сих лаьрхIа ахархошта лаьтта дIа-юха дийкъар.

ГIайгIайчен комсомола окружкома секретараш Аушеви Эсмурзиеви, иштта кхыбараши юрташка дIа а баха комсомольски ячейкаш вIашагIйохка болабелар. Царна тIеххьа областной ЧОН-ера Хаштирови Горчханови хьа а баьхка комсомольцех ЧОН-а отрядаш вIашагIйохка болабелар.

Владикавказски рабфаке маIапахи кхалнахи эзар гаргга студенташ бар деша багIаш. Царех дукхагIа бараш комсомольцаш бар. Парте членаш кIезига бар. Дуккхача къамех нах бар Владикавказски рабфаке деша баьгIараш.

Цу хана комсомола горкома секретарь вар Кварченко, рабфака комсомола секретарь вар Бесланера Дзгоев Борис. Соцa хиннача комсомольций тайпан цIераш яр: Парагульгов, Арчаков, Озиев, Бузуртанов, Сагов, Мальсагов, Алмазов, Дидигов, Хашиев, Сампиев, Ужахов, Гайгов, Сулиманов, Исламов, Келоев, Орцуев, иштта кхыбараш.

У. ДАХКИЛЬГОВ,

ХIара коара 600 килограмм шура, 100 килограмм дулхи баьцадаараши гулде соцам бир Куйбышевски области Шигонски района Усолье яхача юрта бахача наха шоай сходе.

ХIанз «Россия» колхоза правленеца 883 договор даьд юртарча пхи бIаь ковно шоай совйола юртбоахама продукци дIачулургйолаш. Совйола продукци гучаяла йолаелар колхоза производства цхьа дакъа а лоархIаш юрта бахача наьха ковна колхозо теркам тIабахийтача.

Укхаза хIанз колхоза фермаи юрта вахача сага коарча кхийнеи цхьатарра йоакхо ю. Доахан дажа даьгIеннаш, доакъар, фуъ цхьатарра ба. Иштта ший йоакхо еш хиларо юрта вахача сага безам болийт ший совйола продукци дIачуяла, дIахо йодача хана кхы а дукхагIа хIама хьаде. Усольций инициатива чIоагIъю низ болча экономически рычагашца. Продукци дикагIа хьачулурий укхаза цIи йоаккх боахама хьалха латтача механизаторийи хьайбаш леладерийи санна.

Шоай проблемаш а я усольций. ДIадахача шера болх во бир районни заготконторас. Чудохка хIама ца тоъар бахьан долаш дикка баьцадаараш довра. Колхозо ше нийца а нийца, юрта бахача наха дIаелар бIаь бешка, цар берхIала баьцадаараш дохкаргдолаш. Иштта къоастайир цар уж проблемаш.

Колхоза товар тахан Тольятти яхача городе дIадахьийта дезаш да, хIаьта укхаза а эттай из ханнахьа дIаяхьийтара йола проблемаш: хьувкъам хьал кхе а бaь чуийцачул тIехьагIа районера хьавенача заготовителоал, — транспорт тоъаш яц, тIаккха колхозо из продукци ше дIайохьийт, дукха даь хIама а доацаш заготовителаша дукха шоашта пайда эц. Цудухьа колхозо лаьрхIад шоай лоIамегIа продукци маьхалъяккха.

XIX Ерригсоюзни партконференце делегата колхоза председатела П. А. Павловна дагадехад шоай колхоза холодильник хьалъе. Юрта сходе «Куйбышевагропромерча» кулгалхоша новкъостал дергда аьнна денна дош хIанз а кхоачашдаьдац. Даьссача дешащца а доацаш гIулакхаца новкъостал а деш хьаллаца дезар усольцашта дагадеха дика хIама.

СУРТА ТIА: колхозага йохкаш я совъяьнна юртбоахама продукци.

Н. НИКИТИНА сурт. (ТАСС фотохроника).

Нохч-ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама комитете

Таронех лерттIа пайда эцац

Шоай боахамаш долча юртарча профучилищешка юртбоахама продукци яккхара дукха таронаш я. Царга да 1279 гектар оахаш а долаш, 1500 гектар гаргга лаьтта, 113 трактор, 29 ялат чуэца комбайн, 56 автомашина, 260 единица кхытайпа юртбоахама техника. Цу тайпарча училищай кулгалхоша дог лазаш болх вIаштIехьбаьккхача таро я юртбоахама продукци алсамъяккха, лаьтта, хьайбаш леладелга дика Iомадаь, карадерзадаь юкъерча звеной специалисташ хьалкхебе.

ДIадахача шера учхозаша кхедир 711 центнер ялат, 124 центнер генараш, 40 центнер рапс, 171 центнер коартолаш, 40 эзар центнер совгIа доакъара культураш, 2076 центнер баьцадаараш, харбаз - паста.

Наурски района Калиновски 17-ча профтехучилище капвложений чотагIа хьаяьй 2500 тонн ялат лоаттаде йиш йола кхоъ помещени, 2500 моттиг йола хьайбаш леладара помещенеш, 900 эзар сом маьха Iалашъяьй тайп - тайпара юртбоахама техникеи оборудовании.

ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка цу училище дешархоша района боахамашка дехкар 4370 тонн ялат, 139,9 тонн дулх, 13500 тонн харбаз-паста. Ер шу долалуш училище кхоабаш бар 480 устагI, 721 хьакха. Цунца цхьана, даьча тохкамаша хьахьекхар республика дукхагIйолча юртбоахама училищашка йолча таронех во пайда эцилга, дешархой а шоай болхлой а кхаббал, кхыметтел, юртбоахама продукци ца йоаккхилга.

Иштта, масала, Ачхой-Мартанерча № 19 йолча профтехучилище (директор Сантов) 142 гектар хий дуллаш лаьтта да. Цигара шортта доакъар Iалашдеш долла ше а дулх, шура яккхара хIама деш дац. Училища кулгалхой бехк болаш, керттерча бухгалтера Митраевеи учебни боахама управляюще Читаевеи учет лелайиц йоаккхача юртбоахама продукцена, из дIалац материально - бехктокхаме болча наха, продукци мича дIайода ховргдолаш документаш увттадац. Цу гIулакхаша аьттув лу кулга цIена боацача наха.

Соахка кхебаь 33 тонн хох, цунах бехктокхаме хургволаш лаьрххIа документаш а оттадаь цхьан сагага дIа а ца луш, воча хьалашка лоатта а баь 22 тонни 324 килограмми пайда эца йиш йоацаш бохкабир. Цу гIулакхо 5 эзар сома зе дир.

ДIадахача шера август бетта силоса хьакхара 92 гектара тIара 1972 тонн хьажкIаш дIаелар «Самашкинский» совхоза, эшаш долла документаш а ца оттадеш. Из бахьан долаш чуийцар 34115 сома маьха 1972 тонн а ца лоархIаш, 8500 сома маьха 500 тонн мара лархIанзар. «Самашкинский» совхозо дешархоша кхе а яь 92 гектара тIара силоса чуийца хьажкIаш. Цу ахча мара документаш а оттадалзар, цул совгIа из профтехучилищана хIанз а хьадаланза а да. Цу тайпара училища учебни боахама заведующе Читаевеи керттерча бухгалтера Митраевеи бехк болаш училища 24 эзар сома зе хилар. Дерригa лаьрхIа а лаьрхIа, силоса чуэцача хьажкIай хьакъехьа ший ханнахьа совхозаца договор оттадаь хинна даларе нийса а лургдацар из.

Цу тайпара гIалат далийта моттиг нийсъялийтай укх шера а. Масала, хий дуллача цхьан гектар лаьтта кхеяь 505 килограмм нарсаш чуийцай дешархоша. Царех 405 килограмм Ачхой - Мартановски заготпрома юртбоахама продукташ йохкача тикача дIачуеннай, хIаьта 100 килограмм училища болхлошка ехкай. Тикача нарсаш шозза дIачуеннай: бархIлагIчеи шийтталагIчеи июле. Бакъда, 21 июле тахкача гучадаьлар, уж баьцадаараш училищера тика дIаяздара е цун кулгалхочо хьайица хилара тешал деш цхьаккха документ доацалга. Кулга цIена боацача наха никъ беллар санна хIама дар из.

Дулх даккха йиш хулийтача таронех бизза пайда эцаш бац № 17 йолча СПТУ (директор нов. Плотников).

Ши эзари пхи бIаьи хьайба леладара хиланза яргйоаца материально - технически база, доакъар доллаше а, тохкам баьча дийнахьа училище 480 устагIи 721 хьакхеи мара яцар лелаеш.

Оахаш 314 гектар лаьтта доллаше а, хьайбаш леладу ферма хьаяра йоакхо яц Серноводскерча 16-ча профтехучилище. Соахка 1573 гектара тIа ялат кхедаьдар цун дешархоша. Цунах, 738 центнер паччахьалкхенга дехкар, 420 центнер фуна лаьрхIа дитар, 415 центнер училищаца гIулакх доацарашка дехкар. Документашка хьежача мича дахад ховш дац 124 центнерах 24 центнер генараш а.

Уж кхоачамбоацараш нийсдалийтараш бехктокхаме эзаб Нохч - ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама Комитето, хьайбай, кхытайпа юртбоахама продукци йоаккхилга тоадара профтехдешара Нохч - ГIалгIай АССР Паччахьалкхен Комитет (председатель нов. Юрченко) декхарийла а еш.

ЦХЬАН СОВХОЗА МЕТТЕЛ ТКЪО АРЕНДНИ БРИГАДА

Тахан практически йоацаш йолча совхоза директор ва Бутенко Виктор. Боккхача централизованни боахама меттел болх беш я шоай производства таронаши ахчеи дола 20 арендни коллективи кхы а шоаш къаьсткъаьста болх беш вола 40 саги. Белггала цхьар тайпара юрта боахама продукт йоаккхаргйолаш, е технически гIулакх дергдолаш уж бригадаш а специализаци караерзаеш ба: цхьабараша арендах машинаш хьаийцай, шолагIбараша шоай коа хьайбаш кхоаб. Алхха цу наькъаца тIехьабиса боахам пайда беш хургхиларах тешаш ва директор.

Ростовски областера «Матвеево — Курганскии» яхача совхозага пхи шу хьалха хьаьрча декхар миллион сом дар. Школа а, берий беш а, тика а йоацаш хиннача цу боахамера хIара шера дIаводар бIаь гаргга саг. Ерригача звеношта боахама расчет юкъе йоаккхилга доладир Бутенкос. Чекови система новкъосталца моллагIа дола боахама гIулакхаш дича расчет елга юкъе даьккхар цо. Из пайдане хилар юххьанцарча шера а гучадаьлар. Нагахьсанна хьалха доккха дар а зIамига дар а кходе яхилга пайда боацаш хинна дале, тIаккха хIанз совхозе бензин совдаьннад, доакъар Iалашдеча дIадодар кIезигденнад, болхлой алапеш лакхденнад. Цхьабакъда, боахаме керттера хувцамаш хIанз хила доладеннад.

Колхозашкеи совхозашкеи арендаи подрядеи формаш дегIайоалае а кооперативий шерра сеть вIашагIйолла а еза аьнна белгалдаьккхад XIX-ча партийни конференце резолюце тIа — Мохк кхачанца Iалашбелга тоадара эггара лоацагIа бола никъ ба из аьнна белгалдаьккхар коммунистий форуме.

Ше раьза а волаш поселкови Совета председателара дIаваьннача Н. Сычева кулгалдеча совхоза арендни цхьаькха коллективе хилар со. Бригаде опыт йола ворхI механизатор вар. 1370 гектар лаьтта леладергдолаш дирекцеца договор яьй цар. Хьалха иззамисел долча лаьттана Iунал деш ткъо саг хулар. Аренда ха 10 шу я.

— КIезига ха йолаш договор е мегаргъяц, — йоах Бутенкос. — Ялат хьувкъаргдолаш лаьтта леладара йоакхо е еза. Ялат дукхагIа чуда гIерташ лаьттана доагIар дIа ца а луш из къийде мегаргдац.

Арендни подряд юкъейоаккхилга дIадихьар совхоза управлене аппарат кIезигъярца. 82 сагах 16 саг мара витанзар. Цул совгIа нах совхозе кхы кIезигбе мегаргба аьнна а хетт.

Цхьацца барашта дега Iоткъам боацаш из тайпа процесс чакхъяла йиш яц. Масала, совхоза керттера инженер санна цхьабараш совхозера дIабахар. Вокхар шоашта кхыдар хержар. Хьалха хинна керттера агроном баьцIовгIаш лелаеча арендни бригадана керте эттар. Хьалха хиннача зоотехнико ссуда а ийца 150 хур ски 15 яхкаш йола хьакхеи кхаба ший доалахьа йола ферма хьалийр.

Директора дезало шоаш бахача юрта шоай доалахьара гIонна бола боахам эггара хьалха вIашагIбеллар. Цергаш еттача техника говзал йола Бутенко сесаг совхозаца договор а яь сиргIалгаши хьакхарчи кхоабаш я. Цунна гIо ду школе деша вагIача цун шин воIо. Директора балха хьал а хувцаденнад. Ши шу хьалха цун балха ди Iуйрана диъ сахьат даьлча дола а дале бийса яхача чакхдоалар. Наб а йоаеш, хадданза низ тIаахийта безаш хинна балха ди ший боараме дIадоладелар. Мукъача дийнахьа совхоз йита а йите бIаь километр гаьна улача Ростоверча театре ваха кхерацар директор.

— ГIулакхаш иштта дика дIа а хьош, шоай проблемаш кхоачаш а еш нах шоаш Iомабелча, боахама директор эшаргволий - хьох? — аьнна чоалхане хаттар дир аз тIеххьара.

— ХIанзарчоа сона кхоачам хиллал болх корабоагIа. Школа а торговий центр а хьалъяь йоаккхаш латт. Тхоай продукци доазол дехьа йохкарг а йолаш, дулх кийчду импортни лини эцарг а йолаш договор яьй оаха. Дунен халкъашта юкъерча рынке а баьнна керда таронаш хьайийлай боахамо.

Александр СОКОЛОВ. (АПН).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Афганистан: событей хроника

Советски автомобилаш Афганистана наькъашка

Вайна, XX-ча бIаьшерене дахаш дарашта, дага доха а хала да цхьайолча моттигашка машиннаькъаш доацаш нах баха могаш хилар. Цхьабакъда, цхьадолча мехкашка уж хIанз а тIехь доацаш да...

Афганистанерча транспорта керттерча тайпо — автомобильничо — кхоачашду 90 процент совгIа дола мовхьаш мехка гIолла дIа-юха кхахьара гIулакх. Йолаш я иштта традиционни йола говрворда а хIанзарча ханара авиационни а транспорт, бакъда, цар даькъе кхоачашдераш дац мовхьаш дIа-юха кхахьара 7 процентал кIезигагIа дараш мара.

Европера, хIаьта иштта Китаера, Японера а цхьадолча кхыча азиатски мехкашкара а Афганистане хьакхоачаш долча мовхьий доккхагIдола дакъа кхоач Афганистана къулбаседа доазон тIа латтача Термези Кушкан яхача советски пограничии пункташка гIолла.

Афгано - советски торгови бувзамаш дегIакхувланза дарг ца хиларо гIулакх дIатIадигар вIашагIъийна советско - афгански транспортно-экспедиторски общество вIашагIйолларах йола решени 1976 шера шинна а мехкий правительстваша тIаэцарга. АФСОТР-ера акцех 51 процент яраш Афгански оагIонна кхоачаш я, хIаьта 49 — советски. Пайдане дола вIаши гIулакхаш леладара масал да цу обществас беш бола болх.

Ше болх бе йолаеннача ерригача юкъа обществос хьадаьча балхий эггара боккхагIа болча боарамга из кхаьчай 1987 шера: ший автотранспортаца дIа-юха дIаьхьад 370,1 эзар тонн мовхьаш, из хул Афганистана арахьарторгови мовхьаш дIа-юха кхахьара юкъарча боарамах 30 процент: Iалашдаьд 692 эзар тонн мовхьашта экспедировани яр, из хул мехка арахьарторгови грузооборота 51,8 процент: Кабулерча транспортни центро дIа-юха дахьийтад 221,2 эзар тонн моьхьаш. Цу тайпара, АФСОТР я Афганистана эггара йоккхагIа йола автотранспортни предприяти, цун материально - технически база тахан таро йолаш я советски производства «МАЗ» яхача ворхI бIаь дукхамовхьаш кхухьача автомобилех пайда эцара. АФСОТР-е болх беш ва 2500 саг, цу даькъе 472 инженерно - технически балхлои коммерчески автомобилей 724 водители а волаш.

Афгански рынке советски арахьарторгови организацеша беча балха тIа АФСОТР-аца цхьана лоархIаме моттиг дIалоацаш я паччахьалкхен организацешца леладаь ца Iеш, иштта частни афгански компанешцеи купецашцеи цхьана гIулакхаш леладеш йола В/О «Автоэкспорт». Укх тIеххьарча шерашка объединене автотехникаи кхыдолча товарийи поставкаш афгански частни сектора лоаттаяра боарам хоалуш алсамбаьннаб.

Тахан мехка наькъашка бIарггаго йиш я мовхьаш кхухьача «МАЗашкареи» «КАМАЗашкареи» дIаволавенна «Волгашкеи» «Москвичашкеи» дIакхоачаш бе-беча тайпай йола советски автомобилаш. Укх шера афгански сектора хIанзлехьа ехкай 448 легковойи 472 мовхьаш кхухьеи автомобилаш, 17 автобуси 276 мотоциклии. Гаргарча хана Афганистан Республикерча СССР торгпредстве цхьан фирмаца кулгаш яздергда дерригa дIалаьрхIача 2,5 миллион доллар маьха «Москвич-2140» яха 500 автомобиль йохкара йолча контракта тIа.

Советски автомобилаш чIоагIа лоархIаш я афгански купецаша, къаьстта тIеххьарча хана а могаеш. «Москвич-2140» — и «Москвич-2140-люкси», хIаьта иштта «ВАЗ-2107» яхараш цар ийцай такси санна уж лелаяра. Къаьстта хоатташ я кIезига мовхьаш (0,5 тоннага дIакхоачаш) дIакхухьа автомобилаш. Иштта, «ИЖ-27151» — пикап яхар дикка дарегIа кхоач моттигерча импортерашка, японски фирмай цу тайпарча моделел. Дукха заявкаш ух иштта частни фирмашкара «ГАЗ-24» («Волга») яха автомобиль яйтар дехаш, афганцашта из езаеннай нах дукха чухувша йиш йолаш, чIоагIа а эксплуатаци еча атта а хиларца.

Афгански рынке автотехника цаI мара йоаца поставщик йолча «Автоэкспорта» кхоачашду гарантийни ремонти автомобилашта технически гIулакхи делга. Тайптайпарча городашка цо вIашагIъеллай 9 гарантийно-эксплуатационни пункт.

Август болалуш КПСС ЦК Политбюро члена, кхыча мехкашцарча гIулакхий СССР Министра Э. А. Шеварднадзе Афганистана Республика президенртаца Наджибуллаца, кхыча мехкашцарча гIулакхий министраца А. Вакилаца а мехка кхыча кулгалхошца а Кабуле хиннача переговорий итогаша хьагойтар шин мехка юкъера экономически а технически а цхьана гIулакхаш леладелга дIахо а дегIаухаргхилар. Цул совгIа йоккхийча масштабашка.

Владимир АНДРЕЕВ. АПН.

Кабул.

* * *

Бамиан яхача провинцерча машарерча городашта чIоагIа герз детташ довнаш дир антиправительственни формированеша. Укхазарча оппозице хьинар айденна хилара бахьан да Бамиане Iаьдала коалиционни органаш вIашагIйохкара хьакъехьа цхьайолча герзаца Iалашъяьча группай викалашца паччахьалкхен органаша переговораш йолаяр.

Провинце яхаш йолча племенай старейшинаша правительствагара дийхар провинци нейтральни территори я аьнна кхайкаделга. Бамианера хьал машара наькъаца вIаштIехьдаккхар духьа цига хьалхагIа лаьтта хиннача регулярни афгански эскара подразделенеша цхьан юкъа хийцай дислокаце моттиг.

* * *

Пактия яхача провинце чакхъяьхай машара джиргаш. Племенай старейшинашеи баьччашеи шоашта тIаийцад племенаш яхача моттигашка машар лоаттабаран кхерамзле Iалашъяран, цIаберзаш латтача беженцашта гIо даран декхараш.

* * *

Джауздждан яхача провинце правительства оагIонгахьа яьннай 100 саг чувоагIа герзаца Iалашъяь группа. Герзаца Iалашъяьча оппозице кхы а цхьан отрядо герз Iодиллад Фарьяб яхача провинце.

* * *

Моттигерча бахача наха хьал а лоацаш, афгански эскаро тIема операци чакхйоаккхача хана Кунар яхача провинце хIалакваьв 70 совгIа экстремист. Хьадаьккхад дуккха герз, транспортни средствай 25 единица.

(АПН).

КИТАЙ. Нах пенсе бахача дуккха психологически проблемаш духьала ца отташ бисац. Цхьоалах кIалхара миштa баргба, шоай общественни статус мишта хьалкхоабаргья, пайданегIа мишта хургба? Масала, Пекине бахача, хьалха хиннача хьехархоша, лораша, инженераша... лохаш санна, цох кIалхара воалилга лоха а лох, кора а доагIа дуккха барашта. Ха яхача а юкъера ха йолча а наьха барзкъий моделаш цхьана ювца а хьае а вIашагIкхета соцадир кхалнаха. Из чIоагIа дезаделар дуккха барашта, хIаране цхьа шоай оригинальни модель яла йиш я. Иштта цу гIулакха дуккханешта гIо ду хозагIа малагIа я, яхаш шоаш къувсаш йола музыка а живопись а езаро. Аэробика а дукхаеза цу кхалнаха. Цхьабакъда, цу пекинцашта керттера да, цу объединене хIанз 3 бIаь гаргга ба уж, дIахо шоаш кхы цхьаь ца лаьрхIараш. ХIанз вахар а геттара кхы тайпа да — хьашт долча гIулакхашцеи уйлашцеи хьалдиза а самукъане а.

СУРТА ТIА: куст долаш а безаме хоза товш а... Цар шоай йолаш йола ха я ала йиш йолаш бий уж кхалнах?

Фото Суньхуа—ТАСС.

Велаваларо безам совбоаккх

Советски карикатуристий — москвича Смирнов Игореи киевлянина Кособукин Юреи — балхаш белгалдаьхад Сан-Паулу яхача штатерча Пирасикаба яхача йоккха йоацача бразильски городоке хиннача юмора Дунен халкъашта юкъерча салона премеш яларца.

Укх шерара салон хIанз пхийттазлагIа еш яр. Яздархо Луис Фернанду Вериссиму керте латтача хIама чIоагIа хоаттача жюри хьажийта шоай балхаш дайтадар 46 мехка художникаша. Салона цIен-наьнагара, Бразилегара дIаиккхача дукхагIа балхаш дахкийтараш дар социалистически мехкаш.

Луис Ф. Вериссимус белгалдаьккхар доазал дехьарча художникаша яйтача произведенеша салона сий хоалуш айде аьттув бенна хилар. ХIаьта ер да бразильски журналистан карикатуристан Майринка Мануэла хеташ дар:

— Дукха ха йоацаш Советски Союзера цIавенав со. Цига дега тоам а хулаш тийшав Пирасикабера Дунен халкъашта юкъера юмора салон советски художникашта шерра йовзаш а цар чIоагIа из лоархIаш а хиларах. Халахете а Советски Союзерча тха коллегий балхаш хIанз а кIезига довзаш да Бразиле. Хетаргахьа, из ала тарлуш да СССР-рча бразильски карикатурех а. СССР-е вахача хана са ираз хилар «Крокодил» яхача журнала карикатуристашца вIашагIкхета, хIаьта Ленинградеи Сочеи волаш юмористически жанре болх беш бола кхыбола художникаш бовза а. Цар балхаш дайзачул тIехьагIа гучадаьлар бразильцашкара а велакъажар доал советски нах белаш болча хIаманга хьежача. Сона хетачогIа цхьанна хIамо иштта вIашкаозац нах велаваларо, зоакх болча юморо санна. «Крокодила» редакце хьахилар тIехдика идея — бразильскии советскии карикатуристий низашца экологех дола книжка цхьана яздар. Бразиле цIавеначул тIехьагIа цу идеях сай коллегашца дагаваьлар со, хIаьта къоабалдеш из цар хьал а лаьцар. Советски художникашка дIаала мегаргда шоана — тхо кийча да практике из кхоачашде.

Владислав ДМИТРИЕНКО, АПН соб. корр.

Рио-де-Жанейро.

Авиалайнерца хинна инцидент: тохкам белга дIахо хьош да.

СУРТА ТIА: «Винсеннеса» борта тIара техача герзо воI вийнача ирански наьнага кхаьча гIайгIа дIаяргйолаш яц.

Фотохроника ТАСС.

Дикача нахах

Берий тешам беннар

ДIадоладеннад керда дешара шу. Массаза санна, миллионаш бераш чудаьннад укх шера вай мехкарча тайп-тайпарча школашка. Доккха хIама да из цар вахаре. Мел сатийса хургда царна юкъерча дуккхачар из ди чехкагIа хьакхачарга? Из хIанз цар кхоачаш а хиннад.

Дешархой меттел, хьехархой а кIезига хиннабац цу денга сатувсаш. Атта мичад, шоашта дукха дезача берашцара къаьста массехк бутт баккха. ХалагIа да из, дуккхача шерашка царца болх а баь, кхо бутт меттел кхо ди а тIехьа, уж боацаш Iе ца могараштa. Цу тайпарча хьехархойех я вай хIанз ювцарг-йола Экажкъонгий - Юртарча юххьанцарча № 1 йолча школа хьехархо Л. А. Мержоева а.

Дукха ха я сона Л. А. Мержоева йовза. Цу юрта юххьанцарча классашка дешаш вар со из цига болх беш йолаш. Цхьабакъда, тахан из бIаргаяйначо цIаккха а аргдац цун иззал ха яьннай. Ше данм хиннача бесса къона я Любовь Ахметовна хIанз а. Балха опыт лакхъялар, кхы а кIоаргагIа из йовзар мара, кхы хувцаденна хIама дац цун цхьаккха а.

Таханарча дийнахьа Л. А. Мержоевай керттера декхар — дIахо ший балха говзал кхы а дукхагIа караерзаяр, цунга хьежжа, могачох шийна ховр кхувш йоагIача тIехьенна дIадалар да.

Со хийцца ала йиш йолаш ва Л. А. Мержоева цу школе меттел, ерригача цу юрта а дикагIболча хьехархоех цаI я аьнна. ХIана аьлча, са бокъо яцар, из сайна дуккхача шерашка йовзаш ецаре, селла бIубенна из деррига цох дувца. ЦIаккха дицлургдац сона цо оалаш хиннa дешаш: «Вай заман виза саг а хинна дIагIоргвац харцлувш вар, мелла из къахьа дале а, бакъдар, цкъа-дале кот а даргда, шозлагIа - дале, из дувцар ший син паргIата а хургва массаза».

Царел нийсагIа дешаш мичад? Аз массаза а дег чу лоаттадаьд уж.

Сона дагадоагIача хана денз шийгара масал кхыча хьехархошта дIалуш хьайоагIа Мержоева. Цудухьа юрта лоархIаши сийдеши я из. Кхалнах меттел, кIезига ахац из йолча юртара къона а къаьна а маIа нах. Цун хьехамо дукха вар нийсача новкъа ваькхав. Юххьанца-м, царех цхьабараш дош ца хеташ а нийслора, цхьабакъда, чубахачул тIехьагIа, кIоаргга уйла а йийя, тешар уж цох. Кхетар уж цо шоашка мел дийцар, нийса хилара́х. Цул тIехьагIа, хIара ди мел дала хьехархо дуккхагIа еза а луш, цунцара безам дIачIоагI а луш, иштта ди а, бутт а, хьаштдале шераш а дIаихад. Дукха деза цунна бераш. Цо цIаккха а къоастадац уж ший да, е наьха да, аьнна. Цунга хьежжа дукха еза из берашта а. Царна шаьра хов, Любовь Ахметовнас цхьа дош харц аргдоацалга а, иштта, деррига ший вахар цо шоашта хетадаь хилар а.

...ЗIамига вар со, цу хана. ДагадоагIа, мел йоккхача говзалца цо ший урок дIахьора. Лоацаделча санна ладувгIаш дагIаш хулар цо дувцачунга классера дерригa бераш. Цкъа цо хьадийцар долча бесса юхадувца ца могаш нагахьа дешархо висацар. Висар а чехка дIакхетавора Любовь Ахметовнас...

ДIаихад цул тIехьагIа дукха шераш. Тхо, цунца хинна юххьанцара дешархой, хIанз доккхий да. Партийни, советски, боахама организацешка болх беш ба царех цхьабараш. Цхьабакъда, Любовь Ахметовна ше данм хиннача йолаш я. Из дага яц ший болх хувца, дегIаца низ мелаб берашцара къаста а.

Кхы дукха дар цох лаьца дувца. Из деррига дийца варг а вацар. Цхьабакъда, керттердар, лоацца аьлча, цунгара эхь-эздел, иштта сабар-сатем ба. Из цунга даим хила а хиннад, из цунга хIанз долаш а да.

Цхьа дош ала тиганзар къаьнача хьехархочо ший балхах а е вахарах а лаьца.

— Сенна дувцаргда из, дIадахар гуш ма-дий — аьлар цо, — хIаьта дIахо, хьалхарчул а дикагIа болх хьабар да-кх са а, со санна болча кхыча хьехархой а керттера декхар.

— Цул совгIа, — йоах дIахо Л. Мержоевас, — вайна гуш ма дий укх тIехьарча шерашка вай мехка хулаш дола доккхий хувцамаш. Гуш да иштта, парте мел йоакхо ю кхувш йоагIача тIехьен. ТIаккха, цул боккхагIа кхы малагIа салоIам а ба, е сакъердам а ба тхона, хьехархошта. Аз чIоагIа доккхал а ду, дIахо могачох кхы низхьинар лаьгI ца долийташ сай болх а бергба!

ТIеххьара ала безам ба: къаенна а, кIаьдъенна а юкъагIа ма бусалба хьа сийрда никъ, Любовь Ахметовна!

М. МУТАЛИЕВ,
тха соб. корр.

КЕРДА ВЫСТАВКА

Дукха ха йоаццаш Захарова цIерагIча изобразительни искусствай республикански музее хьайийллар «Художник, хьайна ученик кийчве» яха выставка. Художникий союза цIерагIа выставка хьайийллар Н. Ф. Ломтюгина Iомаваьча художника Асуханов Амандe.

Цо лакхара мах бир вай художника Ломтюгина творчества а педагогически говзала а. Асухановс хIанз а тIехьа ший хьехархо лерхI цох.

Выставке дакъа лоацаш бараш даькъала бувцаш къамаьлаш дир халкъа поэтессас, культура советски фонда председатела заместитела Ахматова Раисас, тIемеи къахьегамеи ветерана Бродске, музея воккхагIа волча Iилманхочо А. Измайловс, художника Мироновс, Ломтюгинца Iомалуш барий ноаноша. Вахар довза а Iалама хозал кхетае а шоай бераш Iомадарах художника Ламтюгина доккха баркал аьлар ноаноша.

Новкъоста Ломтюгина ше отчетни къамаьл деш белгалдаьккхар, хьехамчаша а Iомалуш бараша а шоай говзал дIахо лакхъеш а шоайла вIаши дагабоалаш а хаддамза бувзам лоаттабе безаш хилар.

Хьожаш барий къаьстта теркам тIаоз изостуде кулгалхочун, художника - педагога Н. Ф. Ломтюгина экспонаташа. Цул совгIа шоай лакхача художественни говзалца къаьстта белгалбаьккха ба Ломтюгина хьехархо хиннача Ленинградски художника - графика Александр Каплуна 6 болх. Николая Федоровича доттагIа а сесаг а йолча Кижапхина - Ломтюгина Галина Васильевнай муллаца кийчдаь «Из окна», «Старое дерево», «Аргунские дали» яха а иштта кхыдола а балхаш да выставке: Музея цхьа зал йизза дIаеннай 5 шерагара денз 24 шерага кхаччалца ханаш йолча Ломтюгина дешархой экспонаташта. Ломтюгина яздаь цу выставкера сурташ методически тайп - тайпара да. Уж да Iалам хестадеш дола пастель яхача басарца кийчдаь «Джалка» яха сурт, фломастерца яздаь «хлеба скошены» яха сурт, гата тIа маслаца яздаь «Джалка—мост» яха сурт, акварельца яздаь «Старый кутан», «Зимний мотив», «Луна» яха сурташ. Царел совгIа, шера ханех яздаь сурташ а да цига. Акварельца яздаь «Март», «Ноябрь» яха иштта кхыдола а сурташ. Иштта городской пейзажах яздаь «Бухара», «Париж», маслаца гата тIа яздаь «Поход в Средневековье» яха сурташ. ЧIоагIа хоза а теркам тIаозаш а да гата тIа яздаь «Моряк» яха сурт.

Цу выставках гуш да Ломтюгина Iомабаьча дешархоша мел боккха бехктокхам болаш шоай балхаш кхоачашдаьд.

7-ча классе деша ягIача дешархочо Сафарова Элинас дувц — Оахош яздаьча суртий йоакхо еш рамаш а кийчйора, басар а хьекхар оаха. Оахош яздаь зIамига а доккха а сурт дог а лазаш лорадора оаха, — яхаш.

Бераша дика аьттув болаш яздаь сурташ да цига. Масала, 22 шу даьннача йоIо Белоусовас яздаь «Сирень» «Память о сыне» яха сурташ, 20 шу даьннача йоIо Л. Минца къоалашца яздаь сурт, 20 шу даьннача йоIо И. Погореловас яздаь сурт, 19 шу даьннача йоIо А. Идиевас яздаь сурт.

Дика сурташ яздаьд зIамагIа долча бераша а. Царна юкъера 7 шу даьннача йиIига В. Калитинас щеткацеи тушацеи дилла сурта а 10 шу даьннача йиIига Л. Николаевас акварельца фольга тIа яь илюстраци а.

Марша, доагIалда, шо, Ломтюгина выставке.

Ф. ГАЗДИЕВА.

№ 22 йолча юкъерча профессионально-технически училища 1988—89 дешара шера дешархой дIаэц

Училища автотранспортни предприятешта лаьрхIа укх специальностех лакха квалификаци йола специалисташ кийчбу:

1. Автомобилашта ремонт яра вола слесарь, автомобила водитель — дешара ха — 1 шу.
2. Электросварщик, автомобила водитель — дешара ха — 1 шу.
3. Производства тIера а воаккхаш «ВС» категорех йолча автотранспортни средствай водитель, — дешара ха — 5 бутт.
4. «ВС» категорех йолча автотранспортни средствай водитель — сайрийна Iомабара, дешара ха — 5 бутт, дIаэц Советски Эскара мугIарашка гIулакх даь баьннараш. (Сайранара дешар мах тела безаш да).

Училище деша багIараштa 30 сом стипенди тел, дикача общежитеца Iалашбу. Училища тIехдика чакхъяьккхараш мехка лакхерча а юкъерча а дешара заведенешка деша хьожабу.

Занятеш йолалу 15 сентябре, 1 октябре, 15 октябре, 1 ноябре.

Училище деша овтташ ер каьхаташ эш:

1. Паспорт.
2. Дешарах дола документ.
3. Водителашта лаьрхIа медицински справка.
4. Ялх сурт (3х4 бустам болаш).

Тха адрес: 15 молсовхоз, Центральни усадьба, СПТУ-22. «Центральни рынкерча» автостанцера рейсови автобусаца дIаваха веза. Телефон: 5-45-2-21, е 5-45-2-17.

ГРАЖДАНСКИ ОБОРОНА ЭРГАЯЬККХА ТОАЕ

МОСКВА. Хургдолча XXIV-ча Олимпийски ловзарий сийна СССР бувзама Министерствас арахийцай пхи тайпа почтови маркаши цхьа блоки.

СУРТА ТIА: почтови маркай керда сери.

Республике дIадоладеннад Граждански оборона месячник. Предприятешка, учрежденешка, организацешка, колхозашка, совхозашка, дешара заведенешка, Граждански оборона декхараш толам боллаш кхоачашдар хIара советски сага гIулакх да. Цу декхарех эггара лоархIам болаш да стихийни зуламаши производственни авареши хилча бахархой кIалхара боахаш а аварийни зе меттаоттадеш а деча балхашта гIо дар а царех лорабала бахархой Iомабар а.

Экстремальни хьалаш эттача эшаш дола практически кердадараш довза а тренировкаш е а бахархой Iомабара къаьстта теркам тIабахийта беза. Из болх дика латт (Граждански оборона штаба начальник В. Закиров волча), Анисимова цIерагIача Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе, (штаба начальник Н. Лямесев волча), «Грознефтегеофизика» тресте, (штаба начальник Н. Куртояров волча) «Грознефтеоргсинтеза» объединене орсе, (Граждански оборона штаба начальник И. Кузьмин волча) технологически транспорта Октябрьски управлене, кхычахьа. Граждански оборона комплексни объектови ученеш дIахьоча дакъалоац кулгалхойи командно - начальствующии составо а халкъа боахама объектай военизированни йоацача формированей составо а меттел планага хежжа юкъарчал доацаш декхараш кхоачашдеча ерригача коллективо а.

Месячник дIахьош боккха лоархIам болаш я Граждански оборона пропаганда. Из болх дика вIаштIехьа а баьккха, дIахьу Гудермесски Старопромысловски районашка, кхыча боахама дуккхача объекташка. Масала, теркам тIабахийта боагIа (Граждански оборона штаба начальник В. Михайлов волча) СССР-а 50 шу дизара цIерагIча химически завода а (штаба начальник В. Гринев волча) «Промавтоматика» НПО а, (штаба начальник А. Воробцов волча) «Автоспецоборудоване» завода а, (штаба начальник Н. Дружинин волча) аьшкабетона конструкцей завода а опыта.

Граждански оборона гIулакхаш кхоачашдеча а цунна пропаганда еча а юкъеэзай общественни организацеш: профсоюз, комсомол, ДОСААФ, цIеча ЖIарга общество, культура учрежденеш а «Знание» общества организацеш а.

Военизированни йоацача формированешка вIаштIехьдаьккхад тренировкаш занятеши елга, массанахьа тохкамаш деш латт защитни сооруженеш а хIара саг къаьст-къаьста лоравалара таронаш а мишттий хьожаш. Граждански оборона уголокаш а фото-выставкаш а кийчъеш латт. Предприятешка, учрежденешка, дешара заведенешка, нах бахача моттигашка лекцеши докладаши ю, хьехам беш дола кинофильмаш хьувкх, нах юкъе бола Граждански оборона конкурсаши яхьаши дIахьу.

Из тайпа гIулакх дика латт ала йиш яц Г. Ломакин, Г. Юрков, З. Шамилев, С. Жабиев, К. Булатов, А. Арчаков, Н. Уматгиреев гражданcки оборона штабий начальникаш болча «Грознефтеоргсинтеза» ЖКУ, «Грознефтехимремстрой» тресте, моттигерча промышленноста министерства РСУ, Респотребсоюза ремонтно-монтажни комбинате, «Металлист» заводе, Нохч-ГIалгIай гIишлошъеча управлене № 105 йолча ПМК, Старопромысловски кирпишкаш еча заводе. Цу объекташка месячникаш дIадахьара болча балха план оттаьяц. Партийни организацеш юстара латт Граждански оборонах дола декхараш кхоачашдеча. Общественни организацеш юкъеозац Граждански оборона гIулакхаш кхоачашдеча. Граждански Оборонана эшаш йола дешара база а гойтара агитаци а вIаштIехьа яьккхаяц. Лекционни пропаганда тесса йитай. Граждански оборонах йола занятеш болхлоацеи гIулакхерча нахацеи дIахьоц.

ХIара болхло, колхозхо, гIулакхера саг декхарийла ва дуккха зе деш долча герза зуламах нах, халкъа боахама объекташ, хьайбаш кхачан продукташ, хий, кхетам болаш а сиха а лораде, защитни сооруженеш хьалъе, лаьттах йоахка помещенеш нах лажкъара вIаштIехьъяха, сердал араяргIйоацаш гIулакхаш де. Дахьа деззача тайпара сиха а дика а защитни гIулакхаш дIадахьа йиш яц цу гIулакхе республика дуккхача наха дакъа лоацаш ца хилча.

Из болх эргабаьккха тоабара доккха гIо дергда вай республике 1-ча сентябре дIадоладеннача Граждански оборона традиционни месячнико. Цу хана чухь предприятешка, колхозашка, совхозашка, учрежденешка, дешара заведенешка Граждански оборона дIахо эргаяьккха тоаяра дола комплексни объектови ученешта кийчо яра а уж дIаяхьара а дешаш кийчдергда, темагIа йола лекцеш, докладаш ергъя, кинофильмаш хьокхаргда.

Тематически сайренаш, викторинаш, хаттарийи жопийи сайренаш, литература выставкаш дIаяхьа белгалдаьккхад библиотекашка. Iалама зуламех, производственни аварех доккха зулам деча герзах бахархой а юртбоахама объекташ а лораяра гIулакхаш кхоачашде мишта кийча я военизированни йоаца формированеш дуккхача нахага дIагойташ хургда Граждански оборона месячник.

И. КОНОВАЛОВ,
Нохч - ГIалгIай АССР Граждански оборона штаба начальника помощник.

Лора хьехамаш

АЛКОГОЛЬ—УНАХЦIЕНОН МОАСТАГIА

ХIаранена ховш да, корта бохабу малараш мелачарна из дегIа чIоаггIа новкъа долга. Къаьстта новкъа да малар пехкашта лазар долаш волча сага. Иштта дале а, кхайкор долчарна юкъе кIезига бац корта бохабу малараш мелараш. Къаьнарча хана Греце ваьхача лоро Гиппократа аьннад: «корта бохабу малараш мелар шийна ховше леладу эгIор да».

Корта бохабеча маларо сага унахцIенонна мел доккха зе ду бокъонца довзара алкоголь мел доккха зулам деш я мадарра дашха деза.

Алкоголь — дохьаж да. Дийна мел дола хIама хIалакдеш да из, сага организм а цун хIара клетка а. Эггара хьалха цо йохаю белок, из дийна мелдолчун са да.

Хеташ да, корта бохабу малараш мелача наьха дуача хIаман чам совбоал аьнна, из харц да. Цхьа пела къаракъ е чхьагIар меннача сага цIека пхьаьнаш шер а дале, сага ше вIоахвалча сенна хеталу. Из дац дегIацара йIовхал лораелга, йоаелга да.

Цхьа грамм алкоголь дегIагIа летача дегIацара тоъал йIовхал дIайоакх, тIаккха саг шеллу. Цудухьа алкоголикашта каст-каста пехкашта лазар хул. Дуача хIаман чам совбалар да, къаракъ мелча чен сок дукхагIа хьаялар.

Специалисташа гучадаьккхад: чен сок дукхагIа яьлча цунца солянни кислота дукхагIеи ферменташ кIезигагIеи хулалга. Ферменташ кIезига хилча чен чу леттача шодо диа хIама дегIаца дIаийтац. Из деррига а пищевареннена новкъарле еш хIама да. Денгара ди массаза доал чен сок кIезига луш, саго хала лазар лоац.

Корта бохабеча малараша нервни системана чIоаггIа новкъарло ю. Сага наб йов, эгIаз ух, майоаггIара уйла яйтац, вицлу. Кхыметтел ший дегIа доал кIезига ду. Пехкашта кхайкар долча сага дарба де чIоаггIа хала да, корта бохабу малараш мелаш из вале, кхы тонлургдоаца лазар лоац дего. Цул тIехьагIа дега мухь тIаюж. Лела а болх бе а йиш йоацаш вус саг.

Дукха къаракъ мелача сага чен, шоргашта, дийхка, жомараштa дIадаргдоацаш лазар хул. ДегIа низ юха а баьле, кхыдола лазараш хьа тIа а кхийте, саг кIалвус.

Вай унахцIено — вай бе йоал! ХIара саг, къаьстта пехкашта лазар долаш вар декхарийла ва корта бохабу малараш ца мела.

Т. СМИРНОВА,
лор.

ТЕЛЕВИДЕНИ

15 СЕНТЯБРЬ,

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.45 — «Путешественникий клуб». Телевикторина: йовзалий шоана Москва?
9.35 — «Берашта оакхаралгех». Ленинградера передача.
10.05, 15.30, 16.55 — Кердадараш.
15.40 — «Верность» яхача документальни телевизионни фильма премьера. СССР халкъа художниках, СССР Пачхаьалкхен преме лауреатах П. В. Щербаковх.
15.55 — Музыкальни сокровищница. Дж. Россинеи О. Респигеи произведенеш дIалокх СССР Гостелерадио йоккхача симфонически оркестро. Дирижер — СССР халкъа артист В. Федосеев.
17.00 — «...Ялхайтта шу даланза бараши боккхагIбараши».
17.45 — «ГIулакхаш леладеча нахацара вIашагIкхетар». Останкино яхача концертни студе. 1-гIа передача. Юрта боахаме балха керда формаш вIаштIехьъяхара проблемех.
18.45 — Тахан дунен тIа.
19.00 — «Действующие лица». Кинорежиссера А. Сокурова творчествах.
19.40 — «Современница». Телевизионни журнал. 2-гIа выпуск. «Понимание».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Красная гвоздика» яхача илле Дунен халкъашта юкъерча кагирхой фестивала тIеххьара концерт. Сочера передача. Перерыве — Тахан дунен тIа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
Дешара программа.
8.15 — «Коломне никъ бар». Iилман-популярни фильм.
8.35, 9.35 — Природоведение. 4 класс. Малхи маьлха системен.
8.55 — «Къаьнара Бактери». Iилма-популярни фильм.
9.05 — Испански мотт. 1-гIча шера Iомабераштa.
9.55 — «Хьун метеостанци». Iилма - популярни фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. Литература. А. Н. Островскийн театри.
10.35, 11.40 — Биологи. 7 класс. Гизгаш.
11.00 — Испански мотт. 2-гIча шера Iомабераштa.
11.30 — «Курьезий копилка». Iилма - популярни фильм.
12.05 — «Спортлото-82». Художественни фильм.
13.35 — «Мир твоих увлечений». «Цхьан юрта фаьлг» яхача документальни фильма премьера.
13.55, 22.55 — Кердадараш.
14.00 — ШоэлагIа хьокхача телефильма дийнахьара сеанс. «Бонивура дог». 3-гIа сери.
17.20 — Кердадараш (гIалгIай меттала).
17.25 — «Матвеева радость». Художественни фильм.
19.05 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
19.20 — «Ворон». Телефильм.
19.30 — «Кердалоний наькъегIа» (нохчий меттала).
20.00 — Бийса сатийна хийла шун, бераш. «Машенькеи чаи». Мультфильм. 1-гIа дакъа.
20.20 — Наурски района «Россия» яхача колхоза къахьегамхошта дола концерт.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Союзни республикай студей фильмаш. «Уроки ненависти» яхача художественни фильма премьера.

16 СЕНТЯБРЬ.

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Баргагуш дари тамашийна дари». Письмо сахьат.
9.35 — «Петрушках». Мультипликационни фильм.
9.50, 15.30, 17.15 — Кердадараш.
15.45 — «Даим илли дунен тIа хургда».
16.05 — Мехка телевизионни студей документальни фильмай премьера: «В глубинах Балтики», (Таллин), «Ачгяла — значит неженатый» (Новосибирск), «Бактерии здоровья». (Ереван).
17.20 — «Сендухьа а хIана а». Берашта йола передача.
17.45 — «ГIулакхаш леладеча нахаца вIашагIкхетар». Останкино яхача концертни студе. 2-гIа передача.
18.45 — Тахан дунен тIа.
19.05 — Дунен халкъий творчество. «Мексикански этюдаш».
19.35 — Поэзе минуташ.
19.40 — Эггара хьалха ЦТ экрана тIа. Художественни фильм. «Шахерезадай цхьаькха цхьа бийса». «Таджикфильм». 1984 ш.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — В. А. Моцарт. Ми Бемоль Мажор оркестр а йолаш шин фортепианона дола концерт. ДIалокх СССР халкъа артиста Э. Гилельса а дунен халкъашта юкъерча конкурса лауреата Е. Гилельса а (Гостелерадио фондера).
22.20 — «Взгляд». Сайрийнара информационно - музыкальни программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
Дешара программа.
8.15 — «Сона хьамсара берда йист». Iилма - популярни фильм.
8.35, 9.35 — Истори. 4 класс. Ледовое побоище.
9.06 — Английски мотт. 1-гIча шера Iомабераштa.
10.05 — СПТУ дешархошта. Астрономи. Седкъий сигале.
10.35, 11.35 — Географи. 5-гIа класс. Советски географий тохкамаш.
11.05 — Английски мотт. 2-гIча шера Iомабераштa.
12.05 — «ЭгIазала урокаш». Художественни фильм.
13.10 — «Городаши шераши». Документальни фильмаш: «Рязански лаьтта», «Сатоссаш хьахиннар».
13.55, 23.25 — Кердадараш.
14.00 — ШоэлагIа хьокхача телефильма дийнахьара сеанс. «Бонивура дог». 4-гIа сери.
17.15 — Кердадараш (нохчий меттала).
17.20 — «Тешам». Телефильм.
17.40 — «Вай баьццара доттагIа». Хьун болхлой денга (нохчий меттала).
18.10 — «Заповедное гнездовье». Фильм.
18.20 — «Дезали школеи». (ЦхьоалагIа передача. Телефонаш: 2-26-68, 2-93-92, 2-01-65) (гIалгIай меттала).
19.10 — Реклама объявлени.
19.15 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
19.30 — «Юрта цIей» (нохчий меттала).
20.00 — Бийса сатийна хийла шун, бераш. «Машенькеи чаи». Мультипликационни фильм. 2-гIа дакъа.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Союзни республикай студей фильмаш. Художественни фильм. «Потерпевшие претензий не имеют». Казахфильм. 1986 ш.

РАДИО

15 СЕНТЯБРЬ, ЕРА

7.45 — Баргал а етташ сихдалар. Хаоттам.
7.57 — 8.00 — Передачай программа. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.27 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — Концерт.
11.15 — «Патриот» (гIалгIай меттала).
11.30 — «Микрофонаца Грозне гIолла».
11.50 — 12.00 — Реклама.
15.15 — 15.30 — «Деррига хьалмелкхедаьр — хIама ца дайташ чуэца» (гIалгIай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обзорени (гIалгIай меттала).
16.16 — 17.00 — «Шоана, производстве хьалхалаттарашa». Концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — Радиожурнал «Вахари дии» (нохчий меттала).
18.55 — 19.00 — Реклама.

16 СЕНТЯБРЬ, ПIАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — Тiехьабусараш хила йиш яц».
8.45 — 9.00 — «Механизатор». У. Зязиковх йола очерк. (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 — Димаев Iимрани цун кхоллами. ШоллагIа передача. «ДIаса къаьстача юкъа».
15.15 — 15.30 — «Мифаши долаш дари». Беседа (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «ДоттагIий оазаш».
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.40 — ДоттагIлен концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — «Вахара хьисап — советски».

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи кIезиг-дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 20—25, Грозне 22—24 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп - тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 6—11, дийнахьа 20—25 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный. Маяковске. ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12. промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-37-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувлшинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02256. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3055.